

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2017-2019

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Hana Ryglová

Postoje mužů a žen k partnerství a k rodině

Praha 2019

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Milan Demjanenko, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER COMBINED (PART TIME) STUDIES

2017-2019

DIPLOMA THESIS

Hana Ryglová

**Different attitudes of men and women towards partnership
and family**

Prague 2019

Diploma Thesis Work Supervisor:

PhDr. Milan Demjanenko, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Jméno autorky

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu své diplomové práce PhDr. Milanu Demjanenkovi, Ph.D. za ochotu ujmout se mé práce, za jeho odborné vedení, podporu a za jeho cenné rady a doporučení.

Anotace

Diplomová práce se zabývá problematikou postojů mužů a žen k partnerství a rodině jakožto i proměnou přístupů obou genderů z různých hledisek dnešní doby a jejich mechanismů. Dále je zaměřena na důležitou roli a význam, kterou tato tematika zaujímá v oblasti sociální andragogiky. Práce se taktéž soustředí na faktory utvářející kvalitu partnerské role a formativní mechanismy, jež intervenují při partnerských a rodinných interakcích. V neposlední řadě rovněž zkoumá nekonvenční uspořádání dnešní rodiny, dále interkulturní vztahy a jejich přínosy, úskalí a specifika.

Klíčová slova

Akulturation, ambivalence, dyadický vztah, endogenní a exogenní faktory, etnicita, genderová korektnost, homoparentalita, identita, interkulturní vztahy, prevalence, sebepojetí.

Annotation

This diploma thesis deals with issues of male and female attitudes towards partnership and family and at the same time with the changing approach of both genders from different aspects of present time and their mechanisms. Furthermore it is aimed at the significant role and importance which this matter occupies in the area of social andragogy. The work also concentrates on factors creating partner role qualities and on forming mechanisms intervening at partner and family interactions. In addition to that it also studies unconventional arrangements of present family, just as intercultural relationships, their benefits, difficulties and particularities.

Keywords

Acculturation, ambivalency, dual relationship, endogenic and exogenic factors, ethnicity, gender correctness, homoparenthood, identity, intercultural relationship, prevalence, self-concept

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 CITOVÝ VÝVOJ JEDINCE A JEHO DOZRÁVÁNÍ DO ROLE PARTNERA	11
1.1 Vlivy při utváření osobnosti jedince	12
1.2 Role otce	13
1.3 Vliv školy na citový a psychický vývoj jedince	15
1.4 Formativní vliv výchovy na jednotlivé gendery	17
1.5 Počátky dyadických vztahů	19
2 FENOMÉN LÁSKY, POTŘEBA LÁSKY VE VÝCHOVĚ	22
2.1 Výchovné styly a jejich atributy	24
2.2 Význam principu kontaktního rodičovství, zásady optimální výchovy	26
2.3 Význam vytváření pozitivních emocí u dětí	28
2.4 Oidipův a Élektřin komplex.....	29
3 DYNAMIKA PARTNERSKÉHO VZTAHU, JEHO FÁZE, ZÁKONITOSTI.....	31
3.1 Problematika vývoje mužství a ženství	32
3.2 Proces utváření sebepojetí u obou genderů v období dospívání.....	33
3.3 Vnímání sexuální identity homosexuálně orientovaných adolescentů	35
3.4 Mechanizmy interpersonální přitažlivosti ve vztazích	36
4 INDIKÁTORY SPOKOJENOSTI VE VZTAHU	39
4.1 Fáze zamilovanosti v partnerského vztahu	40
4.2 Fáze zralé lásky.....	41
4.3 Význam komunikační hygieny ve vztahu.....	43
4.4 Rizikové faktory vztahu.....	44
4.5 Riziko behaviorálních a substančních závislostí, vliv na spokojenost ve vztahu.....	46
5 POSUN V GENDEROVÝCH ROLÍCH.....	49
5.1 Genderlekt – odlišnosti výrazových prostředků mužů a žen	50
5.2 Vývoj konvenčního uspořádání rodiny.....	51
5.3 Klima dnešní rodiny, rizikové typy rodin.....	52

5.4	Pozice současných mužů	54
5.5	Otázky nekonvenčního rodičovství	55
6	PŘÍČINY ASYMETRIE A KRIZE VZTAHŮ	58
6.1	Koncepční rámec rozchodů	59
6.2	Teorie citové vazby v souvislosti se vztahovou krizí	62
6.3	Kritická a krizová situace jako nová příležitost ve vztahu	63
7	KRIZE JAKO ZÁTĚŽOVÁ SITUACE	66
7.1	Problémy v otázce sblížení	68
7.2	Otázka zastírání skutečnosti a lhaní z hlediska vztahové zátěže	70
7.3	Patologie nevěry, virtuální nevěra, nevěra v kyberprostoru	72
8	INTERKULTURNÍ VZTAHY A JEJICH SPECIFIKA	75
8.1	Interkulturní rozdíly v hodnotách, Hofstedeho dimenze	77
8.2	Důvody navázání interkulturního vztahu.....	79
8.3	Bariéry a úskalí interkulturního vztahu	81
8.4	Pozitiva interkulturních vztahů	82
9	ZÁVĚR	85
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	87

ÚVOD

Tématem této diplomové práce jsou postoje mužů a žen k partnerství a rodině. Toto téma si autorka vybrala pro jeho velký význam a důležitou úlohu, jež má partnerství a rodina v problematice sociální andragogiky v dnešní společnosti.

V duši snad každého člověka existuje odvěká touha po lásce, pochopení, přijetí, po blízkosti a po potřebě sdílet okamžiky lidského života. Od momentu zrození jedinec potřebuje ke svému zdárnému psychickému a fyzickému vývoji pocit bezpečí, jistoty a nepodmíněné lásky, jež mu současně přináší uspokojení. V prvních měsících i letech svého života je jedinec plně závislý na svých nejbližších a postupně se diferencují a modifikují vrstvy jeho osobnosti. Všichni potřebují ke své existenci vědomí, že se v některých okamžicích mají na koho obrátit, že patří k určitému společenství lidí, že na svůj život v celé jeho složitosti nejsou sami a nejsou v průběhu jeho prožívání izolováni od své lidské prapodstaty. Každý z nás má vrozenou schopnost lásku dávat a stejně tak ji také přijímat. Podstata lidského sebepojetí odráží způsob, jak se k nám druzí chovají a jak my sami jejich reakce vyhodnocujeme a jak na ně reagujeme. Od toho se odvíjí kvalita vzájemných interakcí, úspěchu i posléze nalezení místa v životě. Od malička je tak vytvářen základ způsobu, jak se budeme chovat v různých situacích i k různým lidem.

Diplomová práce vychází z pole sociální andragogiky a bude se zabývat etapami nalezení, vytvoření a udržení odpovídající míry sounáležitosti a důvěry v dimenzi intimity ve věku dětství, dospívání, rané dospělosti, zralosti a ve stáří. Tyto atributy patří k základním vývojovým úkolům každé věkové skupiny. U každého člověka je pro navázání pevného přátelství, partnerství i pro roli rodičovství nezbytným předpokladem jeho správný citový vývoj v rodině. Bude pojednáno o komponentách, jež jsou nezbytné k fungování a udržování těchto vazeb. Bude popsán význam nutnosti neustálé oboustranné spolupráce a ochoty ke společné komunikaci. V tomto polarizačním procesu manželé či partneři získávají v lepším případě společné zkušenosti, zážitky, osvojují si postupem času během společné koexistence nové role, jež jim umožňují vést plnohodnotný život. To vše za předpokladu, že na svém vztahu trpělivě pracují, investují do něj energii, respekt a ochotu.

Protipólem uvedených procesů jsou u jiných dvojic období nepochopení, trvalá neochota ke kompromisům, nedostatek respektu a vzájemné úcty, které, jsou-li dlouhodobé, vedou k rozpadu vztahů i celých rodin. Budou popsány faktory, intervenující v partnerství dnešní hektické doby, pro kterou je typické zrychlené životní tempo a vyvstává tak pro jedince mnoho nových každodenních úkolů a povinností v různých oblastech života. Naše doba klade na člověka i celou společnost enormní nároky. Tato situace představuje pro současnou populaci velkou, mnohdy nepřiměřenou zátěž.

Jako ve všech světových společenských formacích existují napříč generacemi mnohé odlišnosti, jež jsou podmíněny jejich zkušenostmi, a proto jsou nepřenositelné. Budou zkoumány rozdíly v životním stylu, v postojích k životu, v hodnotové orientaci, ve strategiích řešení problémů, ve způsobu trávení volného času, schopnosti využívat výpočetních a komunikačních technologií a rovněž v míře užívání sociálních sítí a digitálních technologií. Autorka bude analyzovat další odlišnosti v otázkách transformace genderových vztahů a jejich uspořádání v rámci sociální andragogiky, v otázce genderové korektnosti, v toleranci k jiné sexuální orientaci, v otázkách etických principů, v míře religiozity a současně celé spektrum záležitostí dlouhodobého působení kulturních a sociálních mechanismů, jež determinují charakter možných proměn a posunů ve společnosti. Tyto rozdíly určují také diverzitu kvality vztahů různých věkových skupin. Každá generace je obecně vzato skupina lidí, kteří se narodili ve zhruba stejné době a spojuje ji její typický způsob života a optika, tedy nazírání na svět.

V posledních dekáдах dochází v naší společnosti vlivem globalizace k neustálému pokroku zejména v telekomunikaci. Tento proces je charakterizován vzrůstající sociální mobilitou. Tato skutečnost sebou přináší krom jiného častější uzavírání interkulturních či dokonce mezirasových svazků či partnerství v naší zemi i mimo její hranice. Diplomová práce se bude proto zabývat v rámci sociální andragogiky také některými kulturními, pracovními a jazykovými aspekty interkulturních partnerství, ale i možnostmi výskytu určitých třecích ploch, vyplývajících z různých odlišností daného etnika či dokonce rasy.

TEORETICKÁ ČÁST

1 CITOVÝ VÝVOJ JEDINCE A JEHO DOZRÁVÁNÍ DO ROLE PARTNERA

Variabilita psychického vývoje jedince je ovlivněna jednak faktory sociálními a faktory biologickými. Vývojová psychologie se snaží postihnout míru vlivů ve smyslu pozitivním i negativním na dílčí vlastnosti a schopnosti člověka. U jedinců, kteří jsou nositeli některých mezních či vzácných vlastností, jsou tyto vlastnosti či kompetence ovlivněny spíše geneticky, než podmíněností plynoucí z jeho prostředí či výchovných vlivů. Vlastnosti a kompetence, které jsou zastoupeny průměrnou měrou, jsou spíše utvářeny formativním vlivem výchovy a prostředí. Ve vývoji od období dětství po období dospělosti ustupuje podíl vlivů biologicky podmíněných a dochází k prevalenci vlivů prostředí, tedy vlivů environmentálních.¹

V průběhu vývojových období dochází ke komplexním proměnám celého organismu jedince včetně jeho psychické složky. Někdy se dostavuje takzvaný vývoj ve skocích – což znamená, že se střídají období překotného rozvoje s obdobími vývoje změn spíše pozvolných. Jde ovšem vždy o změny ireverzibilní. Všechny proměny se odehrávají v kontextu osobnostního komplexu. Znamená to, že tyto změny ovlivňuje jak typ temperamentu, tak i schopnosti jedince. Dílčí stádia vývoje na sebe úzce navazují.² Faktory environmentální na osobnost člověka působí odlišnými mechanismy. Dochází ke vštěpování a retenci zkušeností z minulých období a fixují se tak i průběžně odezvy na nové exogenní i endogenní faktory. To má za následek modifikaci reakcí jedince. Mezi exogenní činitele se řadí vlivy, jež formují osobnost prostřednictvím procesu učení a kde dochází k projekci edukačních mechanismů, užšího i extenzivního sociálního prostředí, vlivů sociokulturního rámce a podobně.

¹ FARKOVÁ, Marie. *Vybrané kapitoly z psychologie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2008, s. 169.

² Tamtéž, s. 170.

K endogenním činitelům patří heredita, tedy to, co je zděděno po předcích. Dále faktory mutace buňky před oplozením a následně procesy kongenitální – perinatální změny v organismu matky, v období mezi oplozením a narozením jejího potomka a poté i postnatální procesy poruch organismu – například onemocnění nebo deteriorace organismu vlivem stárnutí a podobně.³

1.1 Vlivy při utváření osobnosti jedince

Pro citový vývoj každého jedince jsou nesmírně důležité okolnosti jeho vzniku. Nelze exaktně stanovit, v jakém období dochází k prvopočátku vývoje identity dítěte. Bezesporu základ pro tuto specifickou dimenzi osobnosti je vytvářen už zkušenostmi z raného vývoje, nejspíše již z doby před narozením dítěte. Období mezi třetím a šestým měsícem kojence je považováno za etapu vývoje takzvaného „jaderného já“, za fázi primárního uvědomování vlastní existence. Jedinec počíná rozlišovat pocity, jež vznikly na základě vlastní činnosti oproti pocitům, jež byly vyvolány aktivitou jiné osoby.⁴

Mezi prvním půlrokem a rokem jedince postupuje rozvoj jeho identity obdobím takzvaného „subjektivního já“. Individuum pokračuje v procesu diferenciaci svých vlastních pocitů i v rozmanitosti svých aktivit. Lze zde pozorovat počátek uvědomování si specifčnosti svého bytí, tedy sebe sama jakožto svébytného subjektu. Fyziologicky se rozvíjející jedinec je schopen své pocity a prožitky z neustále se diferencujících situací uchovávat, fixovat je a přiměřeným způsobem je i třídít do kategorií. Dochází k členění vizuálních, taktilních a kinetických zkušeností se svým tělem jakožto i s předměty, které nejsou jeho součástí. Z tohoto důvodu se identita jedince vztahuje k jeho somatické formě a jeho schématu, k jeho činnostem a dovednostem, jež je schopen odlišit od jedinců z jeho blízkého okolí.⁵

³ ŘEHULKA, Evžen. *Úvod do studia psychologie pro posluchače speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 1997, s. 9.

⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Praha: Karolinum, 1999, s. 57 – 58.

⁵ Tamtéž, s. 58.

Pro vývojové období osobnosti batolecího věku je typický rovnovážný stav mezi potřebou emancipace a potřebou stability a jistoty dítěte. Zde je důležitý preferovaný model řešení situací. Existuje riziko postoje pasivity a následné závislosti. Ten se může stát fixním rysem osobnosti jedince i v budoucnosti. V tomto období se vyskytují dva významné evoluční mezníky. Prvním z nich je schopnost separovat se od matky, jež je nezbytná pro následný rozvoj identity. Je rovněž předpokladem průniku do sociálního prostředí. Druhým mezníkem je potřeba sebeprosazení. Je to signál završení dílčího vývojového pokroku v emancipaci jedince.⁶ Úroveň v projevu řeči je signifikantním ukazatelem kvality formativního vlivu rodiny.

1.2 ROLE OTCE

V úplném počátku postnatálního vývoje jedince otec nemá svou specifickou úlohu. Pokud s dítětem tráví postupně více času, věnuje mu adekvátní míru pozornosti, je mezi nimi následně vytvářena analogická vazba jako mezi matkou. Pokud si dítě vybuodovalo vztah jistoty k oběma rodičům, získává tak nesporný přínos pro svou budoucí existenci. Vztah s každým rodičem totiž přináší odlišnou a nezaměnitelnou zkušenost a dítě tak obohacuje a diferencuje svými stereotypy. Hodnotná vazba na otce poskytuje dítěti alternativní zdroj bezpečí a jistoty.⁷ Toto pouto současně stimuluje a determinuje určité prvky v chování dítěte. Matka i otec jsou schopni se chovat ke svým potomkům ve stejné míře kompetentně, avšak otcové se takto projevují méně často. Otcové poskytují svým synům model mužského chování a dochází tak souběžně k identifikaci s jejich maskulinní rolí. Otcové usilují o to, aby se jejich syn co nejvíce podobal jejich ideálnímu já.⁸

⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 1999, s. 83 – 84.

⁷ Tamtéž, s. 101 – 102.

⁸ Tamtéž, s. 103.

Starší děti batolecího věku se ke svým mladším sourozencům projevují obdobně jako jejich rodiče, avšak podstatně v simplifikovanější míře, nicméně zpravidla altruisticky a ochranně. Je to jeden ze způsobů, kdy mohou získat superiorní úlohu.

Velmi význačný až fatální je vliv rané sociální zkušenosti, tedy zkušenosti z prvních třech roků života dítěte. Jde o mimořádně formativní období a dochází tu k utváření „bazální osobnosti.“ Jedná se o základy budoucího duševního vyladění individua v citovém kontinuu, jehož póly jsou například důvěra versus nedůvěra, optimismus versus pesimismus.⁹

Vztah k vrstevníkům je v tomto věku ze začátku poměrně nediferencovaný. Ve značné míře závisí na pozici v sourozenecké konstelaci. K projevům vzájemné interakce patří výměna hraček či jiných předmětů, jež mají pro ně určitou míru atraktivity. Tyto procesy facilitují etapu pozvolné emancipace od matky.¹⁰

V předškolní etapě dětství se jedná o interval mezi třetím a šestým rokem dítěte. Nachází se v pásmu konkrétně názorného myšlení. V tomto věku již jedinec zpravidla navštěvuje nějaké předškolní zařízení. V tomto věku se už ve většině případů ustálila lateralita, převládání ve výběru vedoucí ruky. Nejtypičtějším projevem této éry je vývoj motoriky a kresby. Rovněž svoji nezastupitelnou roli má pro vývoj psychických procesů a vlastností také hra. Charakteristickým znakem je její spontaneita. Dítě emocionálně i duševně profituje ze hry tím, že mu poskytuje poznávání světa, získává díky ní zkušenosti, napodobuje činnosti i role, procvičuje imaginaci, rozumové schopnosti, úsudek, strategické myšlení, pozornost a paměťové procesy.¹¹ Dochází také k osvojení základních etických principů. Dítě už ví, co smí a co nesmí, blízkým dospělým však dosud bezvýhradně věří, nemá však vyvinutý smysl pro nadsázku. Vše řečené bere doslovně. Je nicméně dosud orientované především na dnešek, nikoli na zítřek, nedokáže ve větší míře uvažovat v dlouhodobějších koncepcích a alternativách, přetrvává tendence k bezcílnosti a projevuje se tu absence plánovitosti.

⁹ NAKONEČNÝ, Milan. *Základy psychologie*. Praha: Academia, 1998, s. 200.

¹⁰ ŘEHULKA, Evžen. *Úvod do studia psychologie pro posluchače speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 1997, s. 36.

¹¹ Tamtéž, s. 38.

Je zde zastoupena typická ambivalence v postojích – dítě se současně odvažuje a stahuje zpět, miluje a současně žárlí. Víra dominuje nad úsudkem a minimalizuje tak existenční nejistotu. Jedinec se z těžkostí lehčeji dostane a jeho vitalita tak nedoznává výraznějších změn, dítě je tudíž nadále bezstarostné a veselé. Rovněž je tu příznačná obliba hovořit o záležitostech exkremence. Jedinec si již vyvinul všechny potřebné kompetence pro včlenění do úzké společnosti blízkých lidí ze svého okolí. Typické bývá výrazné střídání nálad, pokládané za tak typické v období ztráty rovnováhy, expanzivních snah a tedy za průvodní jev silného egocentrizmu přechodu do období větší ontogenetické zralosti. Toto období představuje současně éru citové krize, která doprovází každou etapu přelomu ve vývoji jedince.¹²

1.3 VLIV ŠKOLY NA CITOVÝ A PSYCHICKÝ VÝVOJ JEDINCE

Signifikantním rysem mladšího školního věku v rozpětí mezi sedmým až jedenáctým rokem je rozvoj v oblasti učení a interiorizace učební látky. Rozvíjí se nejen lexikum žáka, ale i okruh jeho zájmů. Škola rozšiřuje spektrum pojmů, s nimiž jedinec dokáže úspěšně operovat a diferencuje tak svůj mentální potenciál. V tomto období se současně modifikuje i jeho emocionální stránka, jedinec přestává reagovat tak afektivně, jako tomu bylo dosud. Citové pochody se tak dostávají pod volní a vědomou kontrolu. Později se rozvíjí rovněž oblast vyšších citů v rovině estetické, intelektuální, etické, altruistické a vlastenecké.¹³

Období pubescence představuje období nesmírné biologické i psychologické a emocionální transformace. Jedinec se zde proměňuje v největší míře ze všech vývojových etap svého života, proměňuje se z dítěte v dospívajícího, který je schopen reprodukce biologické, hodnotové i kreativní.

¹² PŘÍHODA, Václav. *Ontogeneze lidské psychiky I*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977, s. 244 – 245.

¹³ ŘEHULKA, Evžen. *Úvod do studia psychologie pro posluchače speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 1997, s. 40.

Jde o období adaptace společenským normám. Z hlediska periodizace dialektiky jde o období, které mění všechny parametry svébytnosti existence jedince, jež zahrnuje oblast nejen anatomicko-fyziologickou, jeho somatický vývoj, ale i oblast emocionálně-psychologickou a též spirituální.¹⁴ V tělesné stránce dochází ve velké míře k navýšení vitální kapacity plic, nárůstu svalové hmoty a především silové augmentace u chlapců a k rozvoji jejich sekundárních i terciárních pohlavních znaků. U dívek dochází ke zvýšené produkci estrogenu, který signifikantním způsobem ovlivňuje jejich fyziognomii, dochází k rozvoji sekundárních pohlavních znaků a dále tento hormon výrazným způsobem moduluje jejich hlasový projev. Co se týká úlohy her v období pubescence, mění se jejich charakter, mizí romantický ráz a převládá jejich reálný základ. Po třináctém roce dochází ve větší míře k prohloubení a sofistikovanosti v organizaci činností, k vyšší koncentraci jedince. Zlepšuje se schopnost též metakognice. Dospívající se nyní nespokojí s prvním nahodilým řešením, strategicky již dokáže zvolit řešení pro něj optimální. Součástí těchto změn je ovšem také emoční nestabilita, nestálost a jistá nepředvídatelnost reakcí. Tendence k projevům stádnosti rovněž ustupují do pozadí vlivem rozvíjející se individualizace. Další změny podléhají faktorům genderových rolí, dochází ke kvalitnější orientaci v čase a prostoru, dále hrají roli faktory povahy environmentální, individuálních sklonů a zájmů a v neposlední řadě i životních nahodilostí. Věkově typický je rovněž radikalismus, projevuje se potřeba polemizovat s autoritami. Své závěry pubescent velmi často generalizuje.¹⁵

V poslední době se v souvislosti s obdobím dospívání zkoumá pozoruhodný a významný fenomén, který je označován jako sekulární akcelerace, vyjadřující dlouhodobé urychlení tělesného i duševního vývoje. Bylo zjištěno, že se ve všech rozvinutých evropských a amerických státech akceleroval nástup tělesného růstu a s ním komplikovanější psychický rozvoj v souvislosti s komplexnějším plněním úkolů a prostředím „multitaskingů“ dnešních adolescentů.¹⁶

¹⁴ PŘÍHODA, Václav. *Ontogeneze lidské psychiky I*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977, s. 312.

¹⁵ Tamtéž, s. 331.

¹⁶ ŘEHULKA, Evžen. *Úvod do studia psychologie pro posluchače speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 1997, s. 41.

Projevy v chování adolescentů ovlivňuje i dynamicky se rozvíjející limbický systém, jež je ústřední oblastí emocionálního prožívání. Příčinou četných problémů příslušníků této věkové skupiny je nestejně tempo zrání těchto oblastí. Dospívající mají obtíže při regulaci intenzity svých citových projevů a mají tendence jednat zkratkovitě vzhledem k dočasně zhoršené koordinaci limbického systému a prefrontální kůry.¹⁷

Úprava vzhledu, postoje k učitelům a rodičům a styl oblečení je nyní prostředkem k vyjádření identity adolescenta. Může vyjadřovat současně i jeho příslušnost k určité skupině, což současně stimuluje jeho sebeúctu. Velký význam má pro tuto věkovou kategorii její vrstevnická referenční skupina, která reflektuje dospívajícímu jeho sociální hodnotu a tím i jeho cenu. Právě zde dochází u adolescentů k vlastní genderové socializaci. Přátelství u chlapců jsou v tomto věku poměrně vícečetná. Komunikační forma má značný význam pro následné konstituování maskulinního sebepojetí. Chlapecká přátelství se vyznačují menší měrou otevřenosti a intimity oproti přátelství dívek. Neliší se však svou stabilitou ani dlouhodobostí od jejich dívčích protějšků.¹⁸

1.4 FORMATIVNÍ VLIV VÝCHOVY NA JEDNOTLIVÉ GENDERY

Vývojová úloha dospívání je vymezena jako formování identity vlastního „já“, tedy statické představy o sobě samém a o své pozici ve společnosti. Situační vlivy, jako je například výchova, které tyto projevy ovlivňují, se u obou pohlaví ve značné míře liší. Výchova hochů se nicméně v četných ohledech jeví jako více problematická ve srovnání s výchovou dívek.

¹⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012, s. 374.

¹⁸ JANOŠOVÁ, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Praha: Grada, 2008, s. 219.

Výzkumy z rozmanitých geografických i kulturních oblastí ve světě indikují, že hoši jsou ve svém chování povzbuzováni k vyšší soutěživosti, jsou vedeni k inhibici emocionálních a empatických projevů, k citové zdrženlivosti a tímto způsobem k větší společenské konformitě s nároky své genderové role v porovnání s dívkami.¹⁹

V dnešním světě navíc nepanuje shoda o optimální podobě atributů mužské role, jež by byla celospolečensky akceptovatelná. Jedním z důvodů může být skutečnost, že výchova chlapců je v současnosti převážně v rukou žen, vliv feminizace působí uvnitř rodiny i ve školství. Matky a učitelky se tak stávají odborníky na řešení nejrůznějších problémů, které běžně patří do kompetence mužů.²⁰ Neexistují tudíž vzory, posilující elementární maskulinní vlastnosti a které by ve svém důsledku mohly vést k vyzdvižení potřeby lepšího uplatnění a nezbytnosti lepšího vzdělání u chlapců. V posledních dekádách se v této souvislosti hovoří o jevu „krize mužské role“. Děti otce často obdivují, představuje pro ně nicméně „sváteční autoritu“. Změny ve společnosti, jako například diferenciací služeb a vyšší ekonomický standard rodin rovněž způsobily, že mizí takzvané domácí kutilství. Otcové tak méně často učí své syny domácím dovednostem a různým vylepšením domu či bytu. Socializace v intencích rodu probíhá u hochů brzy a s větší intenzitou, než je tomu u dívek. Vtištění žádoucího charakteru chování je pak fixováno u chlapců jako neoddiskutovatelná sociální danost.²¹ Ženské poslání je výrazně konkrétněji vymezeno, neboť jejich úloha v současné době nedoznává takových proměn jako mužská role. Muži jsou stále více oceňováni společností, ženy rodinou.

Výchova dívek se děje ve větší míře interaktivně a spontánně při každodenních aktivitách s matkou. Tyto činnosti zahrnují péči o domácnost, udržování hygieny a domácí práce, péči o ostatní členy rodiny. Děvčata si tak interiorizují automaticky některé komponenty své rodové role, ovšem hoši v této oblasti se svými otci interagují méně často. Dívky tedy se svou matkou jednoduše jsou, od hochů se očekává, že budou jednoduše takoví, jaký je jejich otec.

¹⁹ JANOŠOVÁ, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Praha: Grada, 2008, s. 22.

²⁰ Tamtéž, s. 21.

²¹ Tamtéž, s. 23.

U dívek je ve výchově akcentována přítomnost vlastností, jako je přívětivost, kooperace, empatie a zdvořilost. Rovněž se u nich projevuje větší míra úzkostnosti v situacích konfrontace, zda a nakolik vyhoví společenskému očekávání na svoji genderovou identitu a roli.²² Ze stejného důvodu se dívky snaží vyvarovat se přestupků kvůli riziku možných konfliktů.

Dívky a ženy si vytvářejí během procesu identifikace se svou ženskou rolí silnější citová pouta než muži. Odpovědí, proč je pro hochy proces identifikace složitější, je ta, že se chlapečci musí nejprve emancipovat od svých matek a utvořit si svou osobnost podle vzoru otců, kteří svůj čas tráví zhusta mimo domov.²³

Jsou to především stereotypy, tedy předem určené ideje o povahových znacích, které determinují chování a zvyky dané skupiny či genderu, bez ohledu na individuální kvality jejich příslušníků.²⁴

1.5 POČÁTKY DYADICKÝCH VZTAHŮ

Na počátku dospívání stále převažuje představa, že příslušníci stejného pohlaví jsou lepší, než příslušníci opačného pohlaví. Jde o fenomén *in group*, *out group*. Tato skutečnost je vysvětlována především menší komunikační zkušeností a menší sociální zralostí.²⁵

Nastupující zájem dospívajících o opačné pohlaví považují nejbližší kamarádi jako zradu, zejména pokud partnerský vztah zasáhne dosud hluboké přátelství. S nastupujícím pohlavním dozráváním dochází k uvědomování si své vlastní sexuality.

²² JANOŠOVÁ, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Praha: Grada, 2008, s. 24.

²³ RENZETTI, Claire M a Daniel J CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003, s. 97.

²⁴ JANOŠOVÁ, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Praha: Grada, 2008, s. 27.

²⁵ Tamtéž, s. 220.

Vztahy pubescentních jedinců jsou však evokovány potřebou dosažení jisté prestiže ve vrstevnické kategorii. Vnitřní potřeba intimního vztahu přichází až s další fází osobnostní zralosti.

Fáze akutní zamilovanosti se děje mnohdy ve fantazii zamilovaného než v realitě a je projekcí představ a tužeb a slouží k introspekci, třebaže prostřednictvím druhé osoby.²⁶

Věk prvních sexuálních kontaktů se pohybuje v rozmezí 16 – 20 let. Rané aktivity zahrnují petting, a to velmi často ve vrstevnické skupině, takzvané *peer-group*. Postupně se však diferencují v aktivity párové. Je potvrzeno, že větší míra informovanosti nevede k ranějšímu nástupu sexuálního života, i když by se tak mohlo zdát. Vede spíše k vyššímu stupni uvědomělosti a zodpovědnosti. Dyadický vztah je základní formací, kde dospívající může uskutečnit své potřeby a současně mu poskytuje reflexi jeho sebeprožívání a sebepojetí.²⁷

Z provedených šetření napříč kulturami vyplývá, že obtíže mají v tomto období ti dospívající jedinci, kteří prokazovali tendenci ke konfliktům či citovým kolizím již v dětství. V pre-finální fázi adolescence v rozpětí 16 až 17 let se obnovují pouta s rodiči, dostavuje se vlastní odpovědnost za úkoly, chování a jeho následky za svůj život se zvyšuje. Jde o časový interval hledání nových norem a regulí ve vztahu k ostatním lidem. Význam úzkého přátelství a erotických vtaů napomáhá k rozpoznání zvláštního významu relace k oběma rodičům a k jiným autoritám. Postupně se dostavuje fáze konsolidace vztahu k sobě samému, jež vychází z pocitu své vlastní svébytnosti a individuality. Tento stav je nazýván statusem *dosažení identity*.²⁸

Co se týče etického vývoje a vývoje priorit jednotlivce, interiorizace morálních norem a sociálních hodnot je považováno za kardinální aspekt socializace. Adolescenti postupně překonávají svoji sebestřednost také v mezilidských vztazích.

²⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012, s. 434.

²⁷ MACEK, Petr. *Adolescence*. Praha: Portál, 2003, s. 61.

²⁸ Tamtéž, s. 64.

Spojovacím elementem jsou tu charakterové vlastnosti jako například opravdovost a čestnost, jež se uplatňují jako agregační působky v situacích střetů mezi odlišnými systémy priorit. Obstát v optice blízkých lidí má svůj význam z hlediska konvenční morálky a toto pojetí je založeno na principu pozitivních vzorů ze svého okolí.²⁹

²⁹ FARKOVÁ, Marie. *Vybrané kapitoly z psychologie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2008, s. 189.

2 FENOMÉN LÁSKY, POTŘEBA LÁSKY VE VÝCHOVĚ

Láska má mnoho podob. Ačkoli je láska ve své původní formě velmi komplexní, je současně specifickým lidským konstruktem, který má rozmanité dimenze a vrstvy. V rozdílných historických a kulturních etapách nabývaly následující typy lásky v určitých vztazích a situacích různých modalit a významů. Nejznámějším členěním je pojetí lásky ve Starém Řecku. Antická kultura a zejména její představitelé ve filozofických spisech dělili lásku na Eros, Mania, Agapé, Storgé, Filiá, Ludus a Pragma.³⁰

Eros – tímto slovem je myšlena romantická emoce touhy či vášně, která se vyznačuje tělesnou atraktivitou, sexuální excitovaností a touhou sjednotit se s milovaným objektem.

Maniá – označuje emoční posedlost, posesivní až kořistnickou lásku, kdy zamilovaný jedinec touží druhého partnera vlastnit. Velmi často na něho žárlí, neboť zažívá pocit ohrožení vztahu a případná ztráta objektu by pro něj byla nesnesitelná. Vede k výrazné závislosti na partnerovi.

Agapé – laskavá a oddaná láska, která má na mysli především blaho druhého, jde o vztah pečující, v novodobém pojetí odpovídá fázi zralé či manželské lásky.

Storgé – jde o přátelskou dimenzi lásky, která vychází z důvěry a tolerance milujících a milovaných. Nejvíce se tomuto pojetí blíží například láska mateřská.

Filiá – označuje lásku mezi přáteli nebo kamarády, nejde tu o bezvýhradné přijetí, nýbrž o pochopení potřeb a pocitů. Milující poskytuje oporu, solidaritu a porozumění.

Ludus – láska hravá, která nezná závazky z této emoce vyplývající, nýbrž se jedná spíše o sexuální epizodu či milostné epizody repetitivní.

Pragma – láska, jež zavazuje milence poutem či závazkem, která určuje další lidské kroky. Je to též typ lásky, která se řídí racionální volbou partnera z pohledu osobního prospěchu, partnera, se kterým by mohli být spokojeni.

³⁰ Láska, prostupující všechny vrstvy lidské přirozenosti. *Katolická teologická fakulta* [online]. [cit. 2018-10-22]. Dostupné z: http://ktf.cuni.cz/~skoblik/komentare/eros_agape.htm#top

Výchova v rodině patří mezi nejsignifikantnější faktory při utváření osobnosti jedince. Na problematiku výchovy lze pohlížet z četných hledisek. Mezi jejich výrazné ukazatele patří kromě lásky i míra mezi daností limitujících hranic s bezvýhradným přijetím a potvrzením osobnosti dítěte s veškerými jeho vlastnostmi bez ohledu na jejich kvalitu.

Nesmírný vliv na regulaci chování a utváření dětské osobnosti má nejenom forma a počet výchovných intervencí, nýbrž to, co společně rodič a jeho potomek v daný okamžik prožívají. Zde se projevuje proces myšlenkové i emocionální relativizace. Bezvýhradné požadování poslušnosti či splnění úkolu s hrozbou potrestání může jedno dítě pocítovat jako formu zavržení či odmítnutí. Dítě si situaci implikuje způsobem, že není dostatečně milováno a přijímáno. Jinde u jiného dítěte může být identický proces vnímán jako projev rodičovské péče a pozornosti. Každý extrém ve výchově má svá specifika. Punitivní výchova nemá daleko k týrání, ať již psychickému či fyzickému, příliš liberální styl výchovy s absencí hranic a limitů nese rysy zanedbávání.³¹

Příliš protektivní přístup rodičů či pěstounů vede u vychovávaného jedince k převažujícím rysům nesamostatnosti, kdežto při správném vedení rodiči se dítě stává samostatným, získává důvěru v sebe sama a svět okolo sebe, čímž završuje úkol své vývojové etapy. Pro základy jak v následných emocionálních vztazích, tak i pro učení ve vzdělávacích institucích je nanejvýš žádoucím prvkem, aby rodinné prostředí bylo citově vroucné, poskytující duševní a stimulační saturaci a bylo i v maximální míře stabilní.³²

³¹ PÖTHE, Petr. Jak vypadá "správná" výchova?. *Psychologie DNES* [online]. 2014(06) [cit. 2018-10-22]. Dostupné z: <https://nakladatelstvi.portal.cz/casopisy/psychologie-dnes/86984/jak-vypada-spravna-vychova->

³² MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 1996, s. 27.

2.1 VÝCHOVNÉ STYLY A JEJICH ATRIBUTY

Každý dospělý jedinec, ať již v roli rodiče nebo vychovatele, zaujímá k výchově individuální postoj, vyplývající jednak ze stupně jeho dosažených dovedností, zkušeností, vědomostí, kompetencí, znalostí, schopností, ale i z jeho vrozených temperamentových vlastností a povahových kvalit. Výchovu lidé většinou chápou jako směřování jedince k určitým cílům, aspiraci k všestrannému vývoji člověka k jeho vlastnímu prospěchu, jakožto i k prospěchu celé společnosti, jejíž je jedinec neoddělitelnou součástí. Pojem výchova je výraznou součástí i výchovy osobnostní a občanské, jakožto přípravy na roli rodiče, je tedy přirozenou součástí etapy jeho vitálního cyklu.³³

Sociální pedagogika rozlišuje několik tendencí k preferencím výchovných stylů.

K těmto stylům se řadí:

Styl autokratický – mnohdy bývá nazýván pro své elementární charakterové znaky způsobem dominantním nebo také autoritativním. Tento modus uplatňují rodiče či vychovávající, kteří vykazují ve své osobnosti značnou míru imperativnosti, panovačnosti, jsou nadměrně nároční a přísní. Typickými rysy v jejich stylu výchovy jsou hrozby. Tito rodiče neberou zřetel na přání, potřeby a tužby svého dítěte. Osobují si bezvýhradní právo rozhodovat bez ohledu na zájmy či preference svého potomka. Od dítěte vyžadují zpravidla bezmeznou poslušnost a není tu prostor pro dětskou individualitu a osobní názor. Děti reagují na tento styl výchovy ambivalentně. Jednak se nárokům autoritativního rodiče podrobí a dojde k interiorizaci submisivních stereotypů, nebo u nich dochází k názorové revoltě. Jedinci jako představitelé první skupiny bývají poslušní, submisivní, svědomití, zodpovědní. Ve škole jsou pracovití, s dobře vyvinutými pracovními návyky, nicméně z hlediska osobnostního se projevují úzkostně, pasivně až neuroticky, enormně vnímaví ke kritice, která je často traumatizuje. Na druhé straně tento výchovný modus vede u představitelů druhé skupiny ke vzdorovitosti a neposlušnosti.

³³ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2013, s. 346.

Děti volí strategii úniku, projevující se například lhaním, hrubostí či krutostí k okolí, touláním nebo záškoláctvím. Uvedené projevy obou skupin vychovávaných mohou determinovat jejich následné problémové projevy chování v období puberty a adolescence či dokonce i dospělosti.

Styl liberální – pro tento styl je typické laxní či nedostatečné řízení ze strany rodičů. Oproti předchozímu stylu se vyznačuje vysokou mírou benevolence. Na dítě má rodič malé či žádné nároky. V případě, pokud nějaké vůbec má, není dostatečně důsledný při plnění zadaných úkolů. Nedochozí ani k průběžné kontrole u jejich vykonávání. V marginálních případech může být dokonce sám rodič či rodiče ovládnuti svým dítětem. Při uplatňování tohoto způsobu výchovy bývají dětské jedinci neposlušní, špatně se přizpůsobují, jsou často nesamostatní. Může jim činit obtíže respektovat autoritu a podřizovat se disciplíně v předškolních a školních institucích. V kolektivu potom bývají tito jedinci neoblíbeni pro svoji nedostatečnou sociální adaptaci. Dětem samotným však tento modus výchovy zpravidla vyhovuje.

Styl demokratický – je třetím způsobem výchovy dětí. Tento modus se vyznačuje tím, že je dítěti dána svoboda, jež má ovšem své hranice. Rodiče či vychovávající osoby mají dostatečný přehled o činnostech dítěte, pohybu i výběru jeho kamarádů a vykonávají pak nad jeho aktivitami také adekvátní supervizi.

Počet udílených příkazů je menší, podporují a rozvíjejí vhodným způsobem iniciativu dítěte. Velmi typická pro tento výchovný styl je možnost vybrat si z několika variant řešení dané situace. To současně vede u jedince k větší odpovědnosti za jeho skutky a učí jej tak plánovat si systematicky své činnosti a dále zvažovat svá rozhodnutí.³⁴

Dalšími aspekty při posuzování výchovy dítěte je míra úzkostnosti v rodinném a výchovném prostředí. Tito rodiče a vychovávající osoby projevují značný strach z toho, aby si jejich dítě či svěřenec neublížily. Z uvedeného důvodu mu brání v aktivitách, které shledávají nebezpečnými. Brzdí tak jeho iniciativu a často ho omezují v jeho dětských činnostech, což často vede k neurotizaci jedince.

³⁴ HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002, s. 45- 46.

Dítě tak může prožívat frustrující situace z deprivace svých fyziologických a vývojových potřeb. Dochází potom k situacím, že si dítě kompenzuje tyto stavy zvýšenou aktivitou stranou z dosahu rodičů a je tu zvýšené riziko zapojení se do různých skupin a part.³⁵

2.2 VÝZNAM PRINCIPU KONTAKTNÍHO RODIČOVSTVÍ, ZÁSADY OPTIMÁLNÍ VÝCHOVY

Pojem kontaktní rodičovství není pevně daná doktrína. Jde spíše o pediatrický soubor zásad či o přístup, kdy například rodiče usilují o to, aby matka dítě kojila, dále rodiče často a ve velké míře dítě nosí v náručí, poskytují pozitivní odezvy na reakce dítěte při projevování jeho potřeb. U kontaktního rodičovství jde zejména o to řídit se intuicí a signály plynoucí z emocionální inteligence obou rodičů.

Tento princip akcentuje vytvoření silného citového pouta mezi dítětem a rodiči, které jim vzájemně umožní profitovat z oboustranné důvěry a pocitu bezpečí, jež se dostaví při správném uplatňování uvedených zásad. Rodiče se mohou věnovat současně péči o dítě i své práci. Jde jen o to naučit se správně vyhodnotit signály, které dítě vysílá a naučit se jeho „jazyk“. Jako každá nová role i role rodičovská v intencích kontaktního rodičovství vyžaduje ochotu ke konstantní adaptaci. Velmi důležitá je důslednost při uplatňování této metody, neboť výsledky se dostavují postupně.³⁶

Mezi výrazné přínosy při praktikování principu kontaktního rodičovství patří to, že dítě získává četné pozitivní vlastnosti a kvality v dimenzi sebepojetí. K těm nejvýznačnějším se například řadí empatie, soucit, sebedůvěra, přizpůsobivost, sdílnost, ohleduplnost, vnímavost, sociální obratnost, kultivovanost, zvědavost a v neposlední řadě také úcta k životu a ke slabším a bezbranným jedincům ve společnosti.

V okamžiku, kdy je navázán pevný vztah a kontakt dítěte s rodičem či ideálně s oběma rodiči, vzniká tu prostor pro rozvíjení přirozené disciplíny, pro řádné plnění zásad optimálního soužití v každodenním životě, pro péči o zdraví a objevování světa a nalezení svého úspěšného místa v něm.

³⁵ MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 1996, s. 91.

³⁶ SEARS, William a Martha SEARS. *Kontaktní rodičovství: rozumná cesta k pochopení a výchově dětí*. Praha: Argo, 2012, s. 13.

Všechny tyto prostředky napomáhají jak dětem, tak i rodičům správně začít v individuálním rodičovském stylu a být tak „odborníkem“ na své vlastní dítě.³⁷

Kontaktní rodičovství disponuje několika typickými prostředky. Prvním významným prostředkem je *bonding* – poporodní vazba. *Bonding* umožňuje raný kontakt, kdy má novorozenec nesmírně signifikantní schopnost či dokonce moc nad svými opatrovníky. V této fázi se vychází z biologicky programovaného chování matky, která je od přírody nastavena na intuitivní plnění potřeb svého potomka. Otcové sice nedisponují fyzickou porodní zkušeností, nicméně se během krátké doby vyladí na emocionální rovinu svého potomka. Kojení je dalším prostředkem kontaktního rodičovství.

Tento způsob výživy je některými odborníky nazýván „čtením dítěte“. Matka si tímto způsobem skrze poznávání potomka vytváří se svým dítětem důvěrný vztah. Poporodní produkce hormonů u matky – konkrétně produkce oxytocinu a prolaktinu umocňuje její intuici a napomáhá k jejímu zklidnění a uvolnění. Následné procesy matčina vyhodnocování nároků dítěte mohou tudíž probíhat fyziologickou a tedy nekomplikovanou cestou k oboustrannému prospěchu a spokojenosti.³⁸

Jiným prostředkem je nošení dětí. Děti, které jsou nošeny, méně pláčou a vykazují vyšší míru zaměřené pozornosti, což představuje režim, kdy jsou vnímavější ke svému okolí, mají radost z objevování světa a vytváří se tak přirozený prostor pro vzájemné poznávání s rodiči.³⁹

Společné spaní je dalším prostředkem principu kontaktního rodičovství. Každý člen rodiny si najde své optimální místo ke spaní a odpočinku. Většina dětí spí nejlépe, pokud mohou spát v blízkosti svých rodičů.

U některých dětí se mohou během noci projevat různé formy strachu či fobií, které mohou být eliminovány blízkostí rodiče, častěji matky. Pro ty je naopak snazší a dostupnější dítě nakojit, což jim přivodí klidný a nerušený spánek.

Jiným prostředkem je důvěra v pláč svého potomka. Pláč je v prvních měsících regulérním dorozumívacím prostředkem. Současně reprezentuje cenné vodítko při pro přežití dítěte.

³⁷ SEARS, William a Martha SEARS. *Kontaktní rodičovství: rozumná cesta k pochopení a výchově dětí*. Praha: Argo, 2012, s. 15.

³⁸ Tamtéž, s. 17.

³⁹ MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 1996, s. 23.

Dítě rodiči nechce manipulovat, pouze se takto dovolává svých biologicko-psychologických potřeb. Míra důvěry závisí na citlivosti a ochotě rodičů na ně reagovat. Rovnováha rodinného a osobního života, význam vyhranění mezí tvoří neméně důležitý prostředek metody kontaktního rodičovství. Pro stabilitu partnerského svazku a současně rodinnou pohodu je třeba dbát na adekvátní proporcionalitu mezi trávením času s dítětem a s partnerem. Klíčem k optimálnímu přístupu řešení vzniklé situace je osvojit si efektivní způsob jak vyhodnotit signály dítěte a harmonicky je propojit s biorytmy partnerského soužití.⁴⁰

2.3 VÝZNAM VYTVÁŘENÍ POZITIVNÍCH EMOCÍ U DĚTÍ

Umění lásky se učí dítě už raném období dětství. Za pozitivních okolností je jedinec po svém narození v matčině náruči. Dochází ke zrakovému kontaktu, byť ze strany novorozence spíše intuitivnímu a tento iniciační proces nastartuje řetězec dalších vzájemných libých pocitů, emocí radosti, sounáležitosti, pospolitosti a důvěry. Z této kontinuální směny stimulů se tvoří postupně opora pevného a neotřesitelného vztahu, který se mění postupně ve stabilní přichylnost dítěte k matce. Postupně tak inkluduje další členy nukleární a následně extenzivní rodiny, až nakonec kolem třetího roku věku dítěte přechází za její hranice, kdy jedinec vstupuje do světa své referenční skupiny, tedy vrstevnického světa. Tímto způsobem pak přistupuje k ostatním dospělým jedincům a v budoucnu tak zakládá vztah i k partnerům potenciálním, tedy s emocí lásky a důvěry.⁴¹

V láskyplné výchově se výrazně uplatňuje princip Pygmalionského efektu. Jedná se o obrazné, avšak sebenaplnující proroctví a označuje proces mezi vychovávající osobou, tedy rodičem, vychovatelem či pedagogem a vychovávaným, tedy dítětem. Kladné očekávání vede svou podstatou anticipace k pozitivnímu výsledku u vychovávaného jedince.

⁴⁰ SEARS, William a Martha SEARS. *Kontaktní rodičovství: rozumná cesta k pochopení a výchově dětí*. Praha: Argo, 2012, s. 18.

⁴¹ KOUCKÁ, Pavla. *Jiřina Prekopová, Jaroslav Šturma - výchova láskou: rozhovor*. Praha: Portál, 2012, s. 27.

Například učitel dělá maximum, aby se jeho očekávání vyplnilo, systematicky a s velkou mírou trpělivosti, soustavnosti a vstřícnosti povzbuzuje žáka, vyzdvihuje jeho drobné úspěchy a upevňuje v něm přesvědčení o jeho zlepšení. Označení je odvozeno z antické mytologie, konkrétně se objevuje v archetypální podobě v Ovidiově díle *Proměny* v příběhu kyperského krále Pygmaliona.

V protikladu k Pygmalionskému efektu stojí současně také Golemův efekt neboli záporné očekávání, jež vede k negativnímu výsledku u vychovávaného. Lze užít opět příklad učitele, který obdrží o konkrétním žákovi zápornou informaci ve smyslu pochybnosti o jeho studijních předpokladech. Učitel je pak k jedinci kritický, ne příliš vstřícný, nezvyšuje záměrně a adekvátní mírou jeho sebedůvěru a motivaci, což by jinak vedlo k lepším výsledkům.⁴²

Tyto principy se mohou uplatnit současně i v medicíně, konkrétně ve vztahu lékař a pacient. Lékař, který věří a utvrzuje pacienta v myšlence, že se uzdraví, svou anticipací pomůže přivodit pozitivní účinek léčby.

2.4 OIDIPŮV A ÉLEKTŘIN KOMPLEX

Pro porozumění Oidipovskému komplexu je třeba vzít v úvahu, že v období mezi třetím a šestým rokem prochází mnoho chlapců fází intenzivní přichylnosti ke svým matkám, která současně evokuje ambivalentní pocity k otci. Syn sice svého otce může obdivovat, ale spatřuje v něm i dočasně svého rivala. Pro pochopení mechanismů vývojových fází jedince v rámci jeho genderu je třeba uvést i význam utváření Oidipovského komplexu v období třetího roku života dítěte, tedy falické fáze. Oidipův neboli též Oidipovský komplex vychází z řecké antické mytologie. Podle orákula měl Oidipus usmrtit svého otce a pojmout za manželku svoji matku. Proto byl v dětství vychován u cizích lidí a v období hledání svých biologických rodičů zavraždí svého otce. Současně s tím vyřeší tajemství sfingy a tím získá nárok na ruku jeho biologické matky.

⁴² PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2013, s. 238.

Dle Freuda jde o racionalizaci archetypální fantazie při naplnění incestu (pohlavního styku s blízkou příbuznou osobou), která hraje významnou roli v období dětství každého jedince. Následné Oidipovo oslepení po odhalení jeho incestního činu je srovnáváno s kastrací, jež je v infantilní představě formou trestu za spáchaný incest. V konkrétním pojetí, ve vazbě na libidózní teorii, Oidipovský komplex reflektuje lásku chlapce ke své matce.⁴³

Co se týče Élektřina komplexu, ve výchově se muži ke svým dcerám chovají odlišně než při výchově svých synů. Je žádoucí, spatřuje-li otec ve své dceři ženu již od malička, svým vzorem ji výchovně modifikuje a podporuje k průbojnosti, odvaze či jí dokáže vštípit i některé praktické dovednosti, umí jí být oporou a inspirací. Současně se tak zakládá u dcery budoucí chápání jejího partnera, učí se porozumění v rámci své ženské mentality optiky vnímání světa mužů. U dívek se obdobně jako u chlapců v tomto věku projevuje Élektřin komplex. Vycházejíc z řecké antické mytologie se Élektra, dcera mykénského krále Agamemnona a jeho ženy Klytaimnéstry, se nechtěla odloučit od svého otce ani po jeho smrti. Přiměla svého bratra Oresta, aby zabil jejich proradnou matku spolu s jejím milencem. Tento komplex se projevuje redundantním zájmem dcery o svého otce.

Dcera na matku žárlí, bývá v tomto období zcela běžné, že dcera zaujímá k matce rozporuplný postoj. Stav se zpravidla upraví do šestého roku věku děvčete. Otec může tento stav vhodnou, citlivou a pozitivní verbální intervencí optimalizovat.⁴⁴

⁴³ SCHMIDBAUER, Wolfgang. *Psychologie: Lexikon základních pojmů*. Praha: Naše vojsko, 1994, s. 99.

⁴⁴ Tamtéž, s. 100.

3 DYNAMIKA PARTNERSKÉHO VZTAHU, JEHO FÁZE, ZÁKONITOSTI

Dítě je od svého narození vystaveno komplexitě jevů, které se v budoucnosti odrazí v kvalitách jeho osobnosti a tedy i v dimenzi jeho partnerské role. Aplikace těchto intervenujících proměnných vysvětluje rozdílný vývoj u chlapců i dívek. Při formování osobnosti hraje významnou roli založení geneticko-biologické, somatické a hormonální, genderové, evoluční fyziologický či naopak nefyziologický růst a individuální zrání. Tyto procesy, jednak environmentální, jako je například výchova, představují postupný sběr informací, obohacování gramatických struktur a augmentace lexikální zásoby, dále sociální interakce v rodině a v rámci referenční skupiny, avšak i procesy endogenní. Těmi jsou v především diferenciaci nervového systému, modifikace činností obou hemisfér a komplexní zrání neurohumorální soustavy i individuální zdravotní stav každého jedince.

Jiným signifikantním zdrojem zkušeností je přebírání ucelených modů reakcí a projevů chování, nabývání nových dovedností prostřednictvím procesu imitace tedy nápodobou, jež může mít rozmanitou hloubku. Jde především o absorpci stereotypů své blízké osoby, přejímání její optiky percepcie světa. Dítě se tímto způsobem učí větší samostatnosti, emancipuje se tak z bazální existenční závislosti. Dochází současně k procesu identifikace, v raném dětství nejčastěji s matkou. Tento proces je vzájemný. Rovněž matka se ztotožňuje se svým dítětem, dochází k emoční provázanosti a k internalizaci myšlenkových obsahů a konstruktů do jejich vědomí. Na základě recipročných relací je dítě jimi kontinuálně formováno, je rovněž v určité míře exponováno jejím projekcím a představám.⁴⁵ Mnohdy se potom obzvláště nerealizované a nevědomé tendence a přání vkládají do mysli dítěte a rodič touto cestou imaginárně uskutečňuje nenaplněné tužby svého interního světa.⁴⁶ Tyto procesy si dítě osvojuje a mají rovněž později při pokračující individualizaci a externalizaci formující vliv na citové prožívání v přátelství a partnerství, jsou jeho určitým předobrazem.

⁴⁵ PONĚŠICKÝ, Jan. *Fenomén ženství a mužství: psychologie ženy a muže, rozdíly a vztahy*. Praha: Triton, 2004, s. 23.

⁴⁶ Tamtéž, s. 100.

3.1 PROBLEMATIKA VÝVOJE MUŽSTVÍ A ŽENSTVÍ

V období prepuberty lze pozorovat důraznou separaci chlapců od dívek, která se nejzřetelněji projevuje oboustranným pohrdáním. V pozadí tohoto jevu spočívá emoce úzkosti ze ztráty či oslabení své identity, z „kontaminace“ opačným pohlavím, která je výraznější u chlapců. Hoši rádi a s hrdostí zdůrazňují svou jinakost. V této epoše se u nich projevuje potřeba emancipovat se od své matky, zatímco dívky koexistují ve společné identifikaci se svými matkami nadále. Oproti tomuto postoji hochů se dívky často pokoušejí dokázat, že žádné výrazné psychologické odlišnosti mezi nimi a chlapci nejsou, s odkazem, že jde pouze o sociální role.⁴⁷

Děvčata disponují určitou výhodou ve vztahu ke své genderové identitě. Jejich prostým identifikačním vzorem bývají jejich matky. Hoši se musí z principu své sociální role od své matky jakožto primárního identifikačního zdroje v útlém dětství oprostít. Potřebují všechny „holčičí“ elementy vytěsnit, identifikovat se vlivem socio-kulturních stereotypů pokud možno s otcem a i ve svém dalším životě musí své mužství prokazovat a opakovaně vytvářet. Oproti tomu vzájemnost matky a dcery představuje kontinuální vývoj cesty ke své ženské podstatě, ke svému nevědomí a k emočnímu prožívání. Tato psychologická základna objasňuje skutečnost, že ženy více vydrží, například co se týče bolesti. To jim umožní lépe překonávat porod. Může to rovněž vést k tomu, že ženy a dívky tolerují dlouhou dobu i neuvěřitelné krutosti a barbarství.⁴⁸

Dívky mají tendenci přát si, aby našly dokonalého partnera, protože nedokonalosti druhých jim zrcadlí vlastní chyby. Partner s nedostatky jim rovněž reflektuje jejich neúspěšný výběr a tím pro ně ztrácí na ceně. Měl by být nedostižný, což ovšem může současně zvýšit jejich úzkost ze ztráty nebo evokovat dokonce žárlivost. V jejich představách má partner být něžný, ohleduplný, imponující. Z toho důvodu některé dívky neustále investují čas a energii do hledání ideálního partnera.

⁴⁷ PONĚŠICKÝ, Jan. *Fenomén ženství a mužství: psychologie ženy a muže, rozdíly a vztahy*. Praha: Triton, 2004, s. 28.

⁴⁸ Tamtéž, s. 37.

Ten je současně nositelem jejich sebepojetí, sestávající se ze sebevědomí a sebedůvěry. Evoluční psychologie tento proces vysvětluje instinktivní potřebou dívek a žen zajistit svým potomkům kvalitního biologického sponzora a živitele.⁴⁹ Dívky, ale i ženy si skrze své mužské protějšky mimo jiné zvyšují své sebevědomí. Naproti tomu někteří muži mají ve značné míře tendenci budovat své sebevědomí tím, že ženy stigmatizují údajnou absencí jejich různých kompetencí, například, že jsou špatné řidičky, dále pro jejich emocionalitu, zranitelnost, labilitu, spontaneitu a expresivitu.

3.2 PROCES UTVÁŘENÍ SEBEPOJETÍ U OBOU GENDERŮ V OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ

Období dospívání je typické svou expanzí úsudku, kognitivních schopností a zánikem dětské naivity v myšlení. Orientace v životě i ve vnímání způsobu chodu světa je široká. Postpubescent své observační závěry nejen konstatuje, nýbrž i hodnotí a vyhodnocuje. To vede k emancipaci nad autoritami, představovanými rodiči a pedagogickými pracovníky. To vyústí v nemilosrdnou kritiku autorit ve svém blízkém okolí.⁵⁰

Na druhé straně, variabilita chování a přístupu u dospívajících se neustále zvětšuje. Prokázalo se, že přechod z období dětství do dospělosti je postupně determinován geopolitickými, hospodářskými, kulturními a tradičními okolnostmi. Rozvoj subkultury mládeže postupným procesem industrializace a později i demokratizace západního typu po Sametové revoluci odstartoval specifikaci také například školního vzdělávání ve smyslu prodloužení pro všechny druhy profesního vzdělávání. To mělo výrazný vliv na aktuální situaci a způsob individuální prožívání každého jedince.

⁴⁹ PONĚŠICKÝ, Jan. *Fenomén ženství a mužství: psychologie ženy a muže, rozdíly a vztahy*. Praha: Triton, 2004, s. 47 - 48

⁵⁰ PŘÍHODA, Václav. *Ontogeneze lidské psychiky I*. Praha: SPN, 1977, s. 59.

Samotná svébytná subkultura mládeže se vydělila nejprve jako opozice ke svému protějšku světa dospělých, nicméně kontinuálně nabývá stále osobitějšího a také poměrně autonomního rázu.⁵¹

V období dospívání hraje stále výraznější roli při utváření sebepojetí názor přátel. Mladí příslušníci obou genderů mají potřebu být svými kamarády a vrstevníky uznáváni a pozitivně přijímáni, avšak modus, kterým toho dosahují, se u obou pohlaví výrazně odlišuje. Pro hochy v období adolescence je bezesporu nejvýznamnějším zdrojem prestiže a oblíbenosti být schopný a obratný ve sportu. Sociální úspěšnost a sebevědomí jim poskytuje současně dovednost projít ve verbálním či tělesném souboji, smysl pro humor, vůle vzít na sebe riziko a postavit se regulím sociálních zvyklostí. Mladý muž, který je méně zdatný a výkonný ve sportovní oblasti například na střední škole je výrazně handicapován sociálně. Na poli sportu si k tomu hoši interiorizují škálu maskulinních stereotypů a vlastností, jako jsou například vytrvalost, houževnatost, nezdolnost, agresivitu, která se promítá i v přístupu k ženám – pasivním objektům. Dále lze uvést týmovost, sebedůvěru, citovou odolnost, vynalézavost, taktické myšlení a soutěživost.⁵²

U dívek nepatří ani sportovní výkon ani fyzická zdatnost k výrazným zdrojům jejich prestiže či oblíbenosti. Majoritní počet děvčat se v období dospívání dozvídá, že být sportovně výkonná a orientovaná znamená být současně v nedostatečné míře femininní. Co oproti tomu v největší míře k oblíbenosti a získání větší prestiže napomáhá je jejich fyzická atraktivita. Této přitažlivosti nejsnáze docílí svým stylem líčení, oblékání a volbou adekvátních módních doplňků. Pokud však neodhadne správnou míru nalíčení, často působí příliš nápadně až křiklavě, což evokuje u okolí nelibé reakce. Dívka si tak vyslouží nežádoucí etiketizaci jako „štětka“ či „děvka“. Je společensky neúnosné, aby působila na své okolí příliš sexuálně agresivně, protože pro sociální preskripci stereotypů u dívek platí a je obecně anticipována sexuální pasivita v roli sexuálních objektů chlapců.

⁵¹ MACEK, Petr. *Adolescence*. Praha: Portál, 2003, s. 39.

⁵² RENZETTI, Claire M a Daniel J CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003, s. 140.

Společenské zvyklosti totiž nepředpokládají výraznou iniciativu v oblasti sexuálních projevů u dívek. Výše uvedené chování a stereotypizace chlapců a dívek platí pro heterosexuální prostředí adolescentů.⁵³

Ve studijní oblasti mají děvčata tendenci vyhýbat se předmětům, jež jsou považovány obecně za maskulinní, neboť se obávají odmítnutí příslušníků své referenční skupiny. Šetření rovněž indikují, že jejich obavy jsou opodstatněné. Pokud se dívka projevuje způsobem definovaným jako genderově neadekvátní, bývá to za cenu nízké míry oblíbenosti a zvýšenou mírou izolace či dokonce ostrakizace.⁵⁴

3.3 VNÍMÁNÍ SEXUÁLNÍ IDENTITY HOMOSEXUÁLNĚ ORIENTO VANÝCH ADOLESCENTŮ

Hoši a dívky mimo heterosexuální většinu se ve středoškolském prostředí potýkají s četnými obtížemi v podobě posměchu, nepochopení, odvržení a izolace ze strany svých vrstevníků. Největší riziko pro adolescentního gaye či lesbu představuje obava z odhalení. Jedinec je vlivem společenského tlaku nucen neustále zastírat svou sexuální orientaci. Toto okolnostmi vynucené rozhodnutí jej připravuje o příležitost navazování intimních vztahů. Tato skutečnost může vyústit v pocit sociální segregace a osamocení. Není zpravidla ihned možné, aby se svěřili svým rodičům. Nemají jistotu ohledně způsobu, jak by rodiče s novou informací naložili. Pro adolescenty je reakce rodičů důležitá. Z tohoto důvodu se často svěří spíše sourozenci, většinou své sestře. Dá se předpokládat, že vzhledem ke sdíleným hodnotám rodiny bude reakce rodičů predikovatelná. Reakce otců bývají ve výrazné míře negativnějšího charakteru nežli reakce matek homosexuálně orientovaných adolescentů. Rodiče potřebují zpravidla čas ke zpracování této informace za předpokladu, že se jedinec rodičům se svou nově nalezenou sexuální orientací vůbec svěří. Svěřit se okolí předpokládá rovněž vyšší míru sebedůvěry.

⁵³ RENZETTI, Claire M a Daniel J CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003, s. 140.

⁵⁴ Tamtéž, s. 145.

Z toho důvodu je třeba vycházet z míry altruistických a pozitivních vztahů a také soudržnosti nukleární rodiny. Ta pak udává pravděpodobnost, s jakou bude tato nová informace přijata.⁵⁵

Zkoumání z poslední dekády naznačují, že úroveň nízké sebedůvěry a sebevědomí, pocit osamocení a izolace mají za následek u mladých homosexuálně orientovaných adolescentů zvýšenou míru sebevražedných tendencí ve věku mezi patnácti až dvaceti čtyřmi lety. Dále je tato skutečnost spojena s emocionálními traumaty, které plynou ze společenských předsudků k intimním vztahům u homosexuálních jedinců v období dospívání (a to nejen u této věkové skupiny). U adolescentů je však problém výrazně palčivější vzhledem k emocionální a věkově podmíněné duševní nestabilitě a výrazné míře vulnerability.⁵⁶

V poslední době vznikají některé organizace i studijní projekty, poskytující školní vzdělávací programy, které vyučují akceptovat mladé lidi své homosexuálně a bisexuálně orientované vrstevníky. Dále se jejich snahy opírají o pomoc a prevenci proti násilí či harassmentu.⁵⁷

3.4 MECHANIZMY INTERPERSONÁLNÍ PŘITAŽLIVOSTI VE VZTAZÍCH

V přítomnosti jiných lidí se jedinec chová zpravidla odlišným způsobem, než když jej nikdo nepozoruje či je ve svém domácím prostředí. Venku se snaží vypadat a působit v očích ostatních co nejlépe. Ve společnosti kamarádů, kolegů, známých, přátel či v zaměstnání jedinec usiluje oslnit svou duchaplností a snaží se přesvědčit své okolí o svých výlučných kvalitách.

⁵⁵ JANOŠOVÁ, Pavlína. *Divčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Praha: Grada, 2008, s. 223 – 224.

⁵⁶ RENZETTI, Claire M a Daniel J CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003, s. 144.

⁵⁷ Tamtéž, s. 144.

Po příchodu domů často přeladí v lepším případě na úsporný režim či je dokonce morózní a nazlobený. Doma není třeba dělat si násilí a přesvědčovat blízké okolí o své sociální výjimečnosti.⁵⁸

Pravidlo společenského vlivu uvádí, že intenzita sociálního vlivu, kterým jedinci disponují, je závislá na několika faktorech: blízkosti lidí, vytvářejících společenský tlak, jejich kvantitě a jejich síle. Tyto výsledky byly vyvozeny především ze způsobu intervence osob přihlížejících. Bylo prokázáno, že se lidé raději adaptují většině, než aby jí oponovali, a to dokonce v případě, že majoritní skupina pravdu nemá. Další vyvozené výsledky naznačují, že lidé mají tendenci uposlechnout autoritu dokonce i tehdy, představuje li to ohrožení existence ostatních. Zapojení do sociální hierarchie inhibuje svědomí individua a jeho autonomie.⁵⁹

Průzkum způsobu formování našich dojmů se soustředí na mechanismus, jak jsou vytvářeny představy o druhých lidech. Jedná se o multifaktoriální záležitost. Patří mezi ně například obliba implicitních teorií o rysech osobnosti a o koincidenci některých povahových znaků. V neposlední řadě sem patří tendence formovat si své vlastní teorie o jiných lidech – své vlastní myšlenkové konstrukty. Významný je i vliv pořadí nových informací o dotyčné osobě. Jiným působkem implicitní teorie je užívání stereotypů.⁶⁰ V oblasti interpersonální přitažlivosti hraje roli naše individuální afinita k určitým jedincům. Z jakého důvodu nás někteří lidé přitahují více a jiní méně či nikoli? Průzkum atraktivity a obliby určil četné faktory, které hrají výraznou roli v reakcích lidí. Signifikantním kritériem je fyzická přitažlivost.

Výsledky šetření naznačují, že k lidem, které shledáváme atraktivní, máme tendenci se chovat vlídněji než těm, jež vnímáme jako fyzicky neatraktivní.⁶¹

⁵⁸ PLZÁK, Miroslav a Radim UZEL. *Zákony ženské přitažlivosti: intimní rozhovory o manželství a sexu*. Praha: Eminent, 1995, s. 45.

⁵⁹ HAYES, Nicky. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 1998, s. 68.

⁶⁰ Tamtéž, s. 69.

⁶¹ Tamtéž, s. 79.

Analogická studie se týká myšlenky homogamie, to znamená, že nás přitahují jedinci přibližně ve stejné míře atraktivní, jako jsme my sami. V testu byl zorganizován ples, kde byly účastníkům přiděleny náhodné protějšky. Zhruba v poločasu události měli zúčastnění ohodnotit míru atraktivity svých partnerů. Jejich tělesnou přitažlivost hodnotili současně i nezávislí posuzovatelé. Během šetření v průběhu plesu bylo zjištěno, že všem respondentům bez ohledu na míru jejich vlastní atraktivity se líbily protějšky atraktivnější. Avšak po šesti měsících poté byli probandi znovu dotázáni, zda se se svými plesovými protějšky nadále scházejí. Tehdy se projevila atraktivita na bázi rovnocennosti mnohem výrazněji. Ze závěrů vyplynulo, že pro dlouhodobější vztahy si lidé volí dle jiných kritérií než pro vztahy krátkodobé. Jednoznačně to znamená, že pro trvalejší vztahy nás přitahují jedinci v podobné míře atraktivní.⁶²

⁶² HAYES, Nicky. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 1998, s. 81.

4 INDIKÁTORY SPOKOJENOSTI VE VZTAHU

Člověk je bytostí veskrze sociální. Do společenství svých souputníků se rodí a v ní také umírá. Na sociální vztahy je jedinec vázán od začátku své existence. Od fáze naprosté závislosti na své matce až po svůj zralý dyadický vztah žije v partnerském poutu a to je současně jedna z jeho bazálních elementárních biogenních a také vitálních potřeb.

Zájem o interpersonální vztahy se datuje od doby relativně nedávné, speciálně interaktivní partnerské vztahy začaly být předmětem vědeckého zájmu a zkoumání v šedesátých letech minulého století, a to konkrétně na poli sociální psychologie. Do té doby bylo téma problematiky sociálních vztahů řešeno pouze okrajově.

Od tohoto období začalo být téma mezilidských vztahů tématem velmi atraktivním a bylo uskutečněno mnoho výzkumů na poli sociální percepce, společenské komunikace a problematiky společenských vztahů. Byly současně rozpracovány teorie vzniku konfliktů, konfliktotvorných činitelů a rovněž strategie jejich řešení jakožto i rizikové okolnosti jejich geneze. Odděleně byly zkoumány přístupy a rysy osobnosti, tendence projevů chování jedince ve skupině dle osobnostní a genetické determinace, typy skupin, stejně jako byly následně podrobovány zkoumání i vztahy partnerské a jejich interakce.⁶³ Za interakci se považuje elementární modus prožívání, chování, způsobu jeho introspekce, vzájemného spolupůsobení a komunikace nejméně dvou či více jedinců.⁶⁴

Interpersonální projevy chování je chápáno vše, jež interaguje v kontaktu s jedinci a je současně také tím, jakým způsobem se vůči sobě ony subjekty chovají a projevují a dále jaký komunikační kód využívají.⁶⁵

⁶³ VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. Praha: Grada, 2008, s. 159.

⁶⁴ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2013, s. 110.

⁶⁵ Tamtéž, s. 114.

Evaluace této komunikace prochází přes individuální mentální filtr jedince a může tak být zatížena určitou mírou subjektivity. Může tak zde docházet k různým typům percepčních chyb.⁶⁶

4.1 FÁZE ZAMILOVANOSTI V PARTNERSKÉHO VZTAHU

Podobně jako všechno ve světě se neustále vyvíjí, nejinak je tomu v partnerských vztazích. Fáze partnerského vztahu na sebe plynule navazují jako v jakémkoli jiném společenském procesu.

Každý dyadický vztah začíná zpravidla fyziologicky fází zamilovanosti. Pro toto období je typický dočasný stav blížící se svým charakterem poblouznění mysli. Protějšek se v této fázi jeví být zcela dokonalým, zamilovaný jedinec je plný pocitu intenzivního štěstí a energie. Tyto emoce přináší novost a neotřelost situace. Jedná se o zcela výjimečný stav. Někteří z partnerů mohou vnímat převážně pocity libého zabarvení, avšak výjimkou nejsou ani pocity opačné polarity. Znamená to, že naopak někteří jedinci mohou pociťovat současně strach i úzkost, chandru či dokonce splín, tedy různé pocity emočního spektra a to z důvodu obavy ze ztráty nového partnera.

Tyto pocity podle nedávných zkoumání v oblasti biochemie jsou způsobeny činností aminů (například dopaminu, serotoninu a dalších), jež jsou substance obsažené na všech rovinách nervového systému a modifikují způsob jejího fungování. Tyto působky jsou de facto původně opioidy, a jak bylo zjištěno, mají skutečně účinnost opiátů a jsou tudíž spoluodpovědné za prožívání pocitu slasti. Dále mozek uvolňuje hormon fenylethylamin, známý také jako „hormon lásky“, působící jako Amorův šíp. Mnohdy dochází u partnerů v akutní fázi zamilovanosti vlivem biochemických procesů k vzájemné synchronizaci srdečního tepu.⁶⁷ Pocit zamilovanosti prožívají různí lidé různě, avšak zpravidla jsou schopni rozeznat své pocity vůči partnerovi.

⁶⁶ HAYES, Nicky. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 1998, s. 37.

⁶⁷ PLZÁK, Miroslav a Radim UZEL. *Zákony ženské přitažlivosti: intimní rozhovory o manželství a sexu*. Praha: Eminent, 1995, s. 13.

Mezi některé výrazné projevy patří situace, kdy se partneři na sebe nemohou vynadávat a udržují proto intenzivní vizuální kontakt. Poté následuje období sexuální fascinace. Někteří odborníci z oblasti psychologie uvádí, muži mají tendenci se ve fázi zamilovanosti obávat značného citového vydání, bojí se spoutanosti, jež by pro ně mohla ze vztahu vyplynout. Považují za bezpečnější se poněkud distancovat, například v podobě projevů mírné skepse. Nadto se muži obávají nenadálé impotence, ke které také často dochází. Pokouší se celé situaci čelit jistou formou bagatelizace.

V této fázi se tedy jedná se o zcela mimořádný stav. U vzájemné zamilovanosti jde o narcistické splývání ideje sebe sama se svým ideálním obrazem milovaného člověka. Znamená to, že je-li jedinec milován, domnívá se, že je partnerem bezvýhradně obdivován a přijímán, a vše na něm zbožňuje.⁶⁸

4.2 FÁZE ZRALÉ LÁSKY

Po vyprchání stavu akutní zamilovanosti, jejíž trvání osciluje mezi několika měsíci až maximálně jedním rokem, nastává fáze konsolidace vztahu, fáze takzvané zralé lásky. Produkce výše uvedeného hormonu fenylethylaminu je postupně substituována hormonem oxytocinem. Jedinec se pod vlivem jeho působení zklidňuje a stává se tak vnímavějším vůči svému partnerovi. Tímto mechanismem dochází ke stabilizaci vzájemného emocionálního pouta. Podle vývojové psychologie tato substance napomáhá ochraně a zabezpečení potomstva ze strany jejich rodičů po dobu, která je nezbytně nutná pro jejich výchovu. Páry v prehistorických a dokonce ještě v předkřesťanských dobách společně setrvaly zpravidla pouze po dobu čtyř až pěti roků. Poté se jejich potomci stali výrazně samostatnější ve smyslu své schopnosti obsloužit se. Jejich rodiče si posléze našli partnery nové a celý cyklus se znovu opakoval.⁶⁹

⁶⁸ PONĚŠICKÝ, Jan. *Fenomén ženství a mužství: psychologie ženy a muže, rozdíl a vztahy*. Praha: Triton, 2004, s. 102.

⁶⁹ PLZÁK, Miroslav a Radim UZEL. *Zákony ženské přitažlivosti: intimní rozhovory o manželství a sexu*. Praha: Eminent, 1995, s. 23.

Ve fázi lásky zralé dochází k postupnému objevování pravé kvalitativní podstaty partnerovy povahy a jedinci jsou nyní schopni vnímat i nedostatky toho druhého. Dvojice si po ústupu etapy vášnivé a romantické lásky kladou otázku, zda jim další společné setrvávání stojí za vynaložený čas a úsilí. Jejich další vztah závisí na míře respektu a hodnoty, které pro ně druhý partner představuje. Další trvání vztahu je možné jen v tom případě, pokud se partnerům vzájemně podaří plynulý přechod do fáze zralé lásky partnerské či dokonce manželské.⁷⁰

V případě, že se dvojici dlouhodobější vztah nepodaří navázat, bývají důvody následující: jeden ze dvojice může být angažován v jiném dyadickém vztahu, jiní jsou obezřetní po nevydařeném minulém partnerském vztahu, další jedinci z páru se domnívají, že tento vztah není dostatečně životaschopný z důvodů praktických, například vzhledem k plánovanému studiu či zaměstnání v jiném městě či od sebe partneři žijí daleko. Eventuelní příčinou bývá i skutečnost, že pár narazí na nesouhlas ze strany rodiny, příbuzných či přátel a jejich negativní intervence přivodí rozpad vztahu. Partnerské dvojice nežijí vzhledem k lidské sociálně dynamické podstatě ve sterilním prostředí a páry tak nežijí v sociálním vakuu. V neposlední řadě může vztah po určitou dobu fungovat, ale posléze začne vzájemná atraktivita vyprchávat, neboť vztah již nenaplňuje více představy ani potřeby obou partnerů či se změní okolnosti vztahu.

Z hlediska teorie slučitelnosti platí, že čím větší měrou je partner sociálně přitažlivější, tím spíše k sobě hledá jedince, vykazující vzájemnou osobnostní afinitu. Řadí se sem aspekt fyzické atraktivity, ekonomický status a bystrost úsudku. Dvojice, které jsou z aspektu společenské atraktivity kompatibilní, jsou spokojenější a jejich pouto bývá stabilnější oproti případům odlišným.⁷¹

⁷⁰ PLZÁK, Miroslav a Radim UZEL. *Zákony ženské přitažlivosti: intimní rozhovory o manželství a sexu*. Praha: Eminent, 1995, s. 25.

⁷¹ WILLERTON, Julia. *Psychologie mezilidských vztahů*. Praha: Grada, 2012, s. 63.

4.3 VÝZNAM KOMUNIKAČNÍ HYGIENY VE VZTAHU

Každý jedinec s fyziologickou stránkou své osobnosti chce žít ve funkčním a spokojeném vztahu. Kompetenci v rovině komunikační se člověk učí po celý život. Do kvality komunikace se promítá výraznou měrou výše emoční inteligence jedince. Nedostatečný či dysfunkční způsob komunikace mezi partnery vede k mnoha problémům. V první řadě dochází ke vzájemnému odcizování, jež při zanedbané kultuře vztahu může vést k hádkám a k následné v lepším případě tranzitorní či persistentní krizi. Existují lidské duální vztahy rovnoprávné a nerovnoprávné.

Toto dělení se promítá do modu jejich vzájemného řečového registru. V asymetrickém vztahu je disciplinovaný jedinec v nevýhodě. Partner agresivnější, nežádka intelektuálně omezenější je ve vzájemné párové komunikaci nedisciplinovanější. Na druhou stranu smířlivý jedinec z dvojice se dostává do velké, vleklé a fatální nevýhody.⁷² Jeho submisivní stanovisko je, že než aby vstoupil do konfliktu, raději se podvolí. Toto jeho motto výrazně nahrává aroganci a drzosti průrazného partnera. Být slušný, avšak slabý nevede k rovnováze ve vztahu. V relaci autonomní je nutné, aby jedinec byl sice slušný, ovšem i rezolutní, aby byl naplněn pojem dyadické disciplíny. Nechat si líbit projevy partnerovy verbální agrese není důkazem vlastní nedisciplinovanosti, leč spíše vlastní nedisciplinované neschopnosti. Platí zde ono české úsloví, že „každý si k nám dovolí pouze to, co je mu námi dovoleno“.

Slabost pramenící z nedisciplinovanosti u slušných jedinců pochází z následujících příčin, mýtů a omylů: 1. Pravda a slušnost vítězí už jen ze své podstaty 2. Každá neslušnost je zlem, a tudíž je jím i agrese vůči agresorovi. 3. Agresi je třeba ustoupit, jelikož ustoupením ji lze zničit. Uvedená klišé v duchu humanity a morálky způsobí, že jedinec slušný ve vztahu rovnoprávném neobstojí a ohrožuje ho právě jeho vlastní slabost.

⁷² PLZÁK, Miroslav. *Gordické uzly rovnoprávného párového dorozumívání*. Praha: Exit, 1994, s. 10.

Setká-li se ve vztahu jedinec slabý, leč slušný se silným, leč agresivním, dostává se do postavení nevýhodného a ocitne se v situaci takzvaného „dorozumivacího područí“. Snaha o harmonickou komunikaci v rovině kvality respektu a úcty vyznívá více než obtížně a extrémně náročně.⁷³

4.4 RIZIKOVÉ FAKTORY VZTAHU

Existuje několik rizikových faktorů, které vztah výrazně ohrožují v úrovni jeho existence. Identické generační zkušenosti jedince v dyadickém vztahu jednoznačně sbližují. O generačním rozdílu se hovoří v rozpětí intervalu většího než dvaceti let. Stav zamilovanosti se nedostaví zpravidla bez příčiny. V pozadí stává nezřídka obdiv k partnerovi, svoji roli hraje i schopnost partnera naplňovat míru potřeb a představ druhého pohlaví v oblasti interpersonální přitažlivosti.

Situovanější muži evokují obdiv druhého pohlaví, jsou fascinující obzvláště pro cílovou skupinu dívek a žen, které nepoznaly svého otce v období raného dětství a vyrůstaly s matkou či s babičkou. Tito muži disponují prostředky, jak uspokojit potřebu žen dostávat luxusní dárky, ty zase obdivují jejich dovednost opatřit peníze, kompetence prosadit se v prostředí konkurence, být úspěšný na poli sportu či si poradit v jakékoli životní situaci.⁷⁴ Starší partner bývá vzhledem ke své osobnostní zralosti a zkušenosti pozornější, galantnější a empatičtější než vrstevník mladé dívky či ženy. Je tím pádem schopen poskytnout mladší partnerce více emoční opory a ví, čeho je třeba si ve vztahu vážit.

Partnerský vztah dvou příslušníků stejné generace, mající společné děti, je vystaven mnoha zatěžujícím vlivům. Tyto problémy nemusí být vždy nutně vysloveny. Ty jsou vláčeny v podobě osobních mikrotraumat po dlouhou dobu. Vztahy kultivované bývají plné nejrůznějších tabu. Vyskytují se tu rozmanitá nevyslovená přání, utajené křivdy, bolestivá témata, která nepoznají rovinu vysvětlení.

⁷³ PLZÁK, Miroslav. *Gordické uzly rovnoprávného párového dorozumívání*. Praha: Exit, 1994, s. 11.

⁷⁴ MATĚJKOVÁ, Erika. *Řešíme partnerské problémy*. Praha: Grada, 2009, s. 58.

Rozpad vztahu zpravidla nepřichází zčistajasna. Pokud tomu tak je, jde o signál, že jeden ve dvojici nebyl dostatečně vnímavý k výstražným signálům toho druhého. Mladší milenka či milenec bývá tak pouze prostředkem, jež odstartuje odchod ze vztahového stereotypu a dává tak možnost začít nový život. Ten se dříve či později v obdobný stereotyp opět přetaví.⁷⁵

Proces stárnutí se nedá zabrzdit. Schopnost držet krok v životním tempu spolu s mladší partnerkou či partnerem postupem času poznenáhlu slábne. Mezník reprezentuje dosažení věku 65 až 68 let. V tomto intervalu se z hlediska andragogiky začínají projevovat primární znaky zhoršené výkonnosti v psychické i fyzické oblasti. Aktivní sportovní i psychické aktivity ustupují do pozadí, objevuje se prevalence aktivit pasivních, jako je sledování sportovních událostí v televizi. Názory setrvávají svojí rigidností v konzervativní sféře. Mohou se začít projevovat první nemoci či další typické somatické komorbidity, typické pro tuto věkovou skupinu spolu se slábnutím zraku a sluchu.

Ve vztahu s mladší partnerkou bývá zlomovou dobou odchod partnera do důchodu. Může vznikat anxieta staršího jedince z důvodu hrozby situace, že si mladší partnerka najde partnera mladšího. Riziko vztahu s partnerem či partnerkou mladší může tvořit i problém zvýšené dráždivosti staršího partnera. Otázka, zda mě podrží v situaci, kdy ji nebo jeho budu potřebovat či mě opustí a já zůstanu ke stáru sám a partnerka nebude mít dost pochopení pro mé vzpomínky?⁷⁶ Rovněž rozdíly ve vzdělání, majetku či sociálním statusu hrají svoji roli v kvalitě vztahů. Muži se touto záležitostí nezabývají v takové míře jako ženy. Společenskou normou je, aby muž zajistil partnerku a rodinu. Je tedy běžné, že vydělává více. K tomu patřila do nedávné doby i otázka výše dosaženého vzdělání. Řeší-li otázku výdělku či svého vyššího vzdělání žena, často se s tímto problémem přes svoji toleranci neumí vyrovnat. Žen, které obsazují vysoké, a náročné posty ve společnosti přibývá. Mnohé z nich mají obtíže najít si partnera, který by vyhovoval jejich nárokům co do výše vzdělanosti a ekonomického standardu.

⁷⁵ MATĚJKOVÁ, Erika. *Řešíme partnerské problémy*. Praha: Grada, 2009, s. 59.

⁷⁶ Tamtéž, s. 60.

Vztahy, kde existují rozdíly v uvedených oblastech, vykazují nedostatek stability a bezpečí. Přesto se vyskytují páry, které uvedené nedostatky dokážou překlenout kompenzací obdivu k určitým parciálním kompetencím partnera. Může se jednat o mužovy výkony ve sportu, o jeho schopnost nadhledu a tolerance, o jeho manuální zručnost a schopnost vše v domácnosti spravit či zařídit.

4.5 RIZIKO BEHAVIORÁLNÍCH A SUBSTANČNÍCH ZÁVISLOSTÍ, VLIV NA SPOKOJENOST VE VZTAHU

V případech, kdy je partnerem alkoholik, hraje v primární fázi roli otázka sociální adaptace. Problém, kde alkohol subjektivně pomáhá, může představovat lepší zařazení do společnosti, pocit navození pocitu uvolnění, zapomnění chronických či chronizujících obtíží. Obzvláště ženy pijí tajně a mají tendenci se s alkoholem schovávat a nejrůzněji jeho konzumaci maskovat. Více si připouštějí společenskou nepřijatelnost svého chování. Reálným pijanem se stává jedinec tehdy, kdy svoji závislost nedokáže kontrolovat.

Ve finální, tedy terciární fázi, která dělá jedince skutečným alkoholikem, rozhoduje skutečnost, že jedinec ztratí vládu nejen nad zkonsumovaným množstvím, nýbrž i nad kvalitou konzumovaného pití. V této etapě se již nezadržitelně projevují devastující vlivy alkoholu nejen na úrovni somatické, nýbrž i na rovině volních a charakterových vlastností, jež jsou alkoholem naleptávány. Ve vztahu k jiným lidem se jedinec závislý na alkoholu stává bezohledným ke svým blízkým osobám, je haštěřivý a s oblibou evokuje konflikty.⁷⁷ Podobně je tomu u partnera, závislého na návykových látkách. Investice do těchto látek je finančně neúnosná a tito jedinci se snaží opatřit si prostředky na jejich získání za každou cenu. V praxi to znamená, že si takový závislý partner jde za svým i za cenu krádeží, rozprodávání společného majetku, není výjimkou ani prostituční chování a další kriminální projevy. Je-li partnerem patologický hráč, vede to k rozkolu partnerství ještě rychleji než u substitučních adiktivních situací.

⁷⁷ MATĚJKOVÁ, Erika. *Řešíme partnerské problémy*. Praha: Grada, 2009, s. 126.

Tato patologie tkví ve frekventovaných epizodách hraní v hernách, nejčastěji na herních automatech. Tito závislí jedinci popisují neodklonitelné puzení k hraní, které nemohou sami nikterak ovládnout. Následuje série zadlužení, ztrát zaměstnání, podvodů, jež mají směřovat k opětovnému získání peněz na splácení. To vyúsťuje k rozvratu rodinných vztahů, drastickým změnám v ekonomické situaci rodiny a v kvalitě v partnerských vztazích. Svojí nebezpečností se gamblerství vyrovnává závislosti na alkoholu a drogách.⁷⁸

Ponižování a napadání ze strany partnera představuje další ze série patologických jevů, ohrožujících partnerské soužití. Míra schopnosti řešit nepřijatelné situace ve vztahu je zcela individuální. Je závislá na několika faktorech. Například klíčovou je konstelace v sourozeneckých pozicích v rodině. Dalším působkem je temperamentový typ rodičů, charakter jejich vzájemné kohabitanice a koexistence, způsob jejich řešení konfliktů v rodině a kulturně-náboženské stereotypy, intervenující při jejich výchovném spoluutváření. Není zcela jasné, proč jedinci setrvávají ve vztahu, kde dochází k jejich napadání a týrání a proč z něj nedokážou včas odejít.

Pokud jedinec dlouhodobě žije vedle partnera, který v něm opakovaně a systematicky hubí jeho sebevědomí, výsledkem je jeho ztracená sebejistota a sebedůvěra. Ta potom vede ke strachu udělat dokonce jen dílčí rozhodnutí. Posléze taková osoba ztrácí jistotu, že splní sebemenší úkol a je v tomto pohledu ještě utvrzována svým protějškem. Potom ztrácí poslední zbytky sebeúcty a logicky nezvládne vymanit se z područí párového agresora. Oběti často věří, že se jejich partner takto chová v dobré víře je změnit žádoucím způsobem. Emoce studu se u týraných osob objevují velmi často. Rodinní příslušníci, mající jen zprostředkované informace, utvrzují závislého partnera v názoru, že „musí něco vydržet“ nebo že „nesmí dělat rodině ostudu“. Potom častěji až pracovní prostředí pomáhá týrané oběti nalézt cestu z bezútěšné vztahové situace.⁷⁹

⁷⁸ MATĚJKOVÁ, Erika. *Řešíme partnerské problémy*. Praha: Grada, 2009, s. 129.

⁷⁹ Tamtéž, s. 117

V okamžiku, kdy si jeden z partnerů svoji frustraci a nespokojenost ze vztahu uvědomí, se nazývá intrapsychická fáze. Může v ní setrávat různě dlouho s ohledem na míru své frustrační tolerance. Pokud se nepodaří odstranit dříve či později příčinu, začnou se objevovat myšlenky, že bude lépe vztah ukončit. Poslední mez přichází v okamžiku, kdy jeden ze dvojice začíná konat a podniká kroky k ukončení vztahu. Nadchází takzvaná fáze „úpravy hrobu.“ Jde o dobu, kdy partneři sdělují okolí každý svoji verzi zániku vzájemného vztahu a potřebují nějakým přijatelným způsobem ospravedlnit své selhání. Tato jejich sebeobrana je významným faktorem zachování duševní integrity jedince.⁸⁰

⁸⁰ WILLERTON, Julia. *Psychologie mezilidských vztahů*. Praha: Grada, 2012, s. 98.

5 POSUN V GENDEROVÝCH ROLÍCH

Genderem je označována charakteristika, jež odděluje distinktivní mužské a ženské vlastnosti. Co se týká projevů společenského chování, lidé se jako ženy a muži nerodí. Jsou vlivem společenských okolností nuceni se svým mužským či ženským behaviorálním, tradičním a kulturním vzorcům a stereotypům naučit. Existuje celá škála vzorců chování, jež jsou společností vnímána jako typicky mužská anebo ženská. Co je v genderu biologicky podmíněno a naopak co je výsledkem externího působení kultury je předmětem zkoumání v oblasti sociobiologie.⁸¹

Transformace ve vnímání uspořádání genderů se objevila v devadesátých letech, kdy se začal vlivem změn ve společenských formacích a následně i vlivem globalizace konstituovat pojem genderové identity. Genderová identita se odvíjí od problematiky sebepojetí. Individuální rozdíly v identifikaci s příslušným genderem může být v přímém rozporu s vrozeným pohlavím či s ním může být v pouhé parciální diskrepanci.⁸² Genderový stereotyp je tedy jakýsi předobraz o tom, jakým způsobem má „správný muž či žena“ jednat, jak mají představitelé obou pohlaví vypadat, jakým způsobem mají smýšlet, co mají cítit a vnímat. Jde tu o obecnou generalizaci v dimenzi předsudků, determinujících vlohy, dovednosti a koníčky vzhledem k jejich pohlaví. Z toho plyne, že muž optimálních vlastností nenese žádné prvky feminity a naopak. Na uvedených principech lidé konstituují společenskou kategorii nazývanou pojmem gender.⁸³ K obdobnému rozlišování dochází nejen v rovině oboustranné komunikace, nýbrž i na strukturální sociální úrovni v rámci daného etnika. Každá společnost určuje svým příslušníkům konkrétní způsoby vzájemné interakce vzhledem k jejich pohlaví.

Této distinkci jsou adaptovány i směrnice v sociálních institucích, jako je například školský systém, politický systém, ekonomika, náboženství, zdravotnictví, uspořádání v rodině, ve vztazích a podobně.

⁸¹ JANDOUREK, Jan. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Praha: Grada, s. 93.

⁸² MACEK, Petr. *Adolescence*. Praha: Portál, 2003, s. 80.

⁸³ RENZETTI, Claire M a Daniel J CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003, s. 381.

Vzhledem ke skutečnosti, že každá společenská autorita má moc své občany odměňovat a sankcionovat, vydávat omezení a závazky či naopak udílet výsady, má tento systém založený na genderu výrazný vliv na kvalitu života žen i mužů a na tudíž i možnosti jejich životní volby.⁸⁴

5.1 GENDERLEKT – ODLIŠNOSTI VÝRAZOVÝCH PROSTŘEDKŮ MUŽŮ A ŽEN

Jazyk je nástrojem socializačního procesu. Síla slov tkví ve sdílení jedné identické lingvální kultury. Její příslušníci rozumí jejím významům, konotátům, slovním hříčkám, humoru, nejjemnějším nuancím, jimiž každá jazyková skupina disponuje. Je to společný jazyk, který svým členům dovoluje komunikovat a spoluvytvářet řád společnosti. Nicméně, tak jako se liší jednotlivé jazyky svým lexikem i myšlením, liší se v rámci jednoho národa jazyk, jež užívají muži od jazyka, užívaného ženami.⁸⁵

Ženy mluví jazykem, akcentujícím vztahy a důvěrnosti. Oproti tomu muži používají jazyk, zdůrazňující nezávislost a status. Tyto odlišnosti jsou velmi dobře patrné v ryze ženských či naopak v čistě mužských společnostech. Rozhovory jednotlivých genderů se liší nejen svou formou, ale i obsahem. V ženských kolektivech se mluví nepoměrně více a při hovoru ženy výrazněji kooperují gesty, projevují ve větší míře vstřícnost pokyvováním a aktivním nasloucháním. Hovory žen jsou rovněž dynamické a méně individualistické oproti mužským hovorům. Ženy preferují osobní témata. Dále mají ženy tendenci pomáhat najít vhodná slova a jsou obecně v komunikaci nápomocné. V mužských společnostech muži mezi sebou hovoří více o práci, o sportu, politice, technických novinkách či o činnostech, které jsou pro ně společné. Ve smíšených kolektivech bylo zjištěno, že muži daleko častěji vstupují ženám do řeči. Také mění námět hovoru tak, aby spíše vyhovoval jejich zájmu.

⁸⁴ RENZETTI, Claire M a Daniel J CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003, s. 21.

⁸⁵ Tamtéž, s. 180.

Ženy užívají výrazové prostředky za účelem emocionálního propojení, vyjadřují pocity a udržují dimenzi intimity. Baví se nejčastěji o jiných lidech, o svých pocitech a o vztazích.

Muži si sdělují spíše faktické obsahy. Náměty jejich hovorů jsou politika, peníze, ekonomika, nebo koncepčně řeší nějaký problém. Muži častěji používají přesná označení, bez opisných podrobností. Ženy se spíše vyjadřují tak, aby byly pochopeny, často se obhajují, používají více zdvořilých a brzdících slůvek jako „trošičku, maličko, drobet“ a podobně. Zatímco ženy se konfliktu spíše vyhýbají, muži často do konfliktu jdou za účelem udržení statusu. Muži si nárokují více prostoru při vzájemném hovoru než ženy a ve větší míře také narušují osobní zónu žen. Ženy mají naopak tendenci očima uhýbat, ale častěji se usmívají.⁸⁶

Důsledkem je určité míjení v komunikaci mužů a žen a nejednoznačné chápání obsahu a formy sděleného, jež může vést k jisté informační dezorientaci, vyplývající ze vzájemných typických generových odlišností.

5.2 VÝVOJ KONVENČNÍHO USPOŘÁDÁNÍ RODINY

Rodiny v období novověku požadovaly od panovníka její ekonomické a sociální posílení. Novověcí filozofové odsuzovali posílání malých dětí do učení a do služby do cizích rodin, odkládání dětí do nalezinců a sirotčinců. Vzhledem k omezeným zdrojům obživy se jako možné řešení v souvislosti s těmito nároky objevila idea snížení počtu dětí v rodinách. Občanské revoluce zahrnují do svých požadavků rovněž civilní práva žen a tehdy byl odstartován proces ženské emancipace. Typická podoba rodiny patriarchátu tímto započala svůj rozklad. Rozvod byl legalizován v roce 1792. Muž měl nárok na své syny starší 7 let, avšak žena byla rozvodem poznamenána ekonomicky. Industrializace novověku sebou přinesla velkou zaměstnanost v továrnách a obyvatelé vesnic se ve značné míře stěhovali za obživou do měst. V továrnách musely vlivem hospodářského nedostatku pracovat také děti.

⁸⁶ RENZETTI, Claire M a Daniel J CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003, s. 180.

Muž měl výsadnější postavení na trhu práce, nebyl znevýhodněn biologicky graviditou a zatížen péčí o potomky. To mělo za následek větší napětí mezi manželi a mohutnější rozmach vzniku ženských spolků.⁸⁷

Ještě ve 30. letech minulého století představoval počet rozvodů 2 až 5 %. Po 2. světové válce a zejména po únoru 1948 tento počet vlivem velkého množství pracovních příležitostí pro ženy a procesem jejich emancipace vzrostl na 30 %.⁸⁸

Symptomy dnešní rodiny jsou například odkládání sňatků a přivádění dětí na svět co nejpозději a trend neformálního založení rodiny, bez legalizace svatbou. Tyto nesezdané páry sice vykazují větší spokojenost, nicméně jejich soužití jsou v menší míře stabilní. Vlivem toho trendu vládní politiky zemí upravují legislativu způsobem, aby hájila zájem potomků, kteří se narodí párům nesezdaným, žijícím v tzv. konkubinátu. Dalším typickým znakem naší doby je zvýšená rozvodovost. S tím souvisí menší ochota partnerů vstoupit po rozvodu do dalšího manželství a mít další děti. Dále se prodlužuje období, po které žijí děti s rodiči společně (to neplatí pro USA, pouze pro vyspělejší země Evropy). V neposlední řadě je znakem doby redukovat počet dětí v rodině, po případě vůbec děti nemít. Tyto dobové trendy indikují rostoucí prosazování zájmů jednotlivců nad zájmy rodiny.⁸⁹

5.3 KLIMA DNEŠNÍ RODINY, RIZIKOVÉ TYPY RODIN

V šedesátých letech minulého století s rozvojem hormonálních kontraceptiv sex separoval sexualitu od manželství. Výsledkem tohoto transformačního procesu byl vyšší počet dětí narozených mimo manželství. Dochází tak k nedostatečnému naplňování bioreprodukční funkce rodiny. Tento fenomén je spojen s výrazným poklesem natality. Naproti tomu stojí vyšší porodnost přistěhovalců a jiných etnických minorit, což s sebou přináší problémy ve sféře ekonomické, kulturní, zdravotnické, sociální a jiné.⁹⁰

⁸⁷ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993, s. 23.

⁸⁸ PLZÁK, Miroslav a Radim UZEL. *Zákony ženské přitažlivosti: intimní rozhovory o manželství a sexu*. Praha: Eminent, 1995, s. 62.

⁸⁹ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993, s. 24.

⁹⁰ HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002, s. 74.

Různé rodiny reprezentují odlišné modely, orientace hodnot, podoby rodinného soužití a uznávaných norem a regulativů v projevech chování. Tímto způsobem si jejich potomci interiorizují konkrétní modus operandi sociální interakce, komunikace, v mikro i makroprostředí své společnosti a ten předávají oni dále svým potomkům.

Klasická rodina se stále častěji rozpadá. Zhruba třicet čtyři procent dětí se rodí matkám samoživitelkám.

Nefunguje-li klasická rodina dostatečně a neplní-li tak své klíčové funkce, rozlišuje se několik typů poruch rodin z hlediska její patologie. Rizikové typy rodin jsou rodina problémová, dysfunkční a afunkční. Co se týká vlastní patologie rodiny, jde ve většině případů o poruchové naplňování její socializační a výchovné funkce. Tento jev je způsobován například abnormální strukturou rodiny (rodiny neúplné), dále abnormální osobností rodičů či určitou mírou subdeprivace či deprivace. Typickými rysy jsou dlouhodobost či cykličnost výskytu problémů.⁹¹

Existují další množiny typologie problémů rodin, což není předmětem zkoumání této diplomové práce. Rozvod v rodině zasahuje oblast právní, majetkovou, psychickou, sociální a rodičovskou. Interval stabilizace porozvodového stavu je uváděn psychology v rozpětí od dvou do pěti let.⁹²

Předpoklad, že kvalitní výchovné působení je možné pouze v rodině úplné je pouhým redukcionizmem. Souvisí s mýtem, že jakékoliv manželství je pro děti lepší volbou, než vůbec žádné manželství. V případech, kdy otec alkoholik matku před zraky dětí týrá, či naopak hysterická matka deptá svého manžela, toto dogma zcela jednoznačně vyvrací.

⁹¹ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993, s. 87.

⁹² Tamtéž, s. 106.

5.4 POZICE SOUČASNÝCH MUŽŮ

Moderní rodina prochází v současné době řadou výrazných změn. Muži jsou vlivem pěstování kariéry ženami vytlačováni ze svých tradičních pozic živitelů a hlavy rodiny. Umírají v průměru o sedm let dříve oproti ženám. Jejich odchod do důchodu je o několik roků prodloužen oproti věku žen. Do systému v podobě sociálního a zdravotního pojištění tak vkládají větší sumy a odpočinku si ve světle statistických čísel moc neužijí.

V poslední době se společnost zamýšlí nad možnou diskriminací mužů. Pokud se k těmto pro muže nepříznivým okolnostem ještě připojí panovačné příslušnice ženského pokolení, budou muži ukráceni na svých právech a míře sebevědomí, odhlédneme-li od jejich deklarované a statistikou potvrzené zkrácené délky života.

Muži byli odedávna válečníci, dobyvatelé, vynálezci, vojevůdci, mořeplavci, cestovatelé, architekti, stavitelé měst, finančníci, vědci, badatelé a skladatelé. Položili základy většině uměleckých směrů a řemesel. Plodem mužské invence jsou na světě všechny dopravní prostředky od kola po kosmická plavidla, rakety či koráby a podmořské tunely. Vytvořili funkční civilizační model demokracie a ovlivnili tvář světa vynálezem knihtisku, objevem antibiotik, elektřiny i posléze Internetu. Úspěchy na poli genetiky zlepšily kvalitu života dnešních obyvatel naší planety. Jsou-li z této pozice vytlačováni ambiciózními ženami, které se snaží dokázat, že jsou minimálně stejně dobré či lepší než oni, dochází k jevu přepólování genderu. Muži tyto hrozby vnímají a v rámci možností své mentality se jim snaží vzepřít či jim vyhovět. Způsoby jejich revolty jsou různé. Od bojkotování legalizace vztahů po staromládenectví, od workholismu po útoky do pohostinství či do některé z ochotných náručí. Raději volí tyto šance odporu než naslouchat denně výzvám k nápravě všeho druhu, výronům nespokojenosti a extrapunitivních útoků žen.⁹³ Muži jsou od přírody vyladěni na skutečný boj a v konfrontaci s malichernými válkami s ženou doma nemohou soupeřit s jejich rafinovaností a někteří z nich se tak mohou projevovat jako příslovečný „slon v porcelánu“.

⁹³ NOSKOVÁ, Věra. *Chraňme muže*. 2. vyd. Praha: VN, 2012, s. 45.

Muži přijímají v rovině konfliktu vše doslovně. Tam, kde se žena projeví veskrze emocionálně, muž řeší spor svojí logikou. To je spojeno s maskulinní kompenzací emočního života racionalitou a pragmatickým přístupem, tedy určitým citovým analfabetizmem.⁹⁴ Paradoxně muži jsou bezbranní při expozici partnerčíným citům. Na jedné straně eliminují u sebe vše femininní vzhledem k jejich identifikaci s otcem, na straně druhé mají obtíže ženě či matce nevyhovět a v neposlední řadě mají obavu z citově silné ženy, od které jim hrozí ovládnutí či podrobení.

Při rekapitulaci námětů vzájemných výčitek je potom překvapujícím zjištěním, že to, co bylo zpočátku pro muže fascinujícím prvkem na ženách, je jim nyní na překážku. Muži ženám vyčítají, že od nich ženy vyžadují neustálou pozornost a blízkost, kterou se však cítí být dušeni. Ženy se dle jejich vyjádření je snaží stále vychovávat a měnit podle svých představ. Muži dále u žen kritizují jejich nadměrnou emocionalitu, nedostatečné ovládnutí a postrádají u nich racionalitu.

Podobně byly ženy zprvu fascinovány mužovou stabilitou, schopností se prosadit, jeho dobrodružností a nezávislostí. To po čase vnímají jako pocit deziluze, muž se pak stáhne do sebe, je nepřístupný a neprojevuje jí dostatek pozornosti, obdivu a uznání. Ženě potom připadá, že ji muž nebere příliš vážně. Ve vztahu mají muži obecně větší potřebu uznání, obdivu a ocenění, které je podněcuje k větším výkonům. Žena si přeje být naproti tomu obdivována pro svoji atraktivitu, potřebuje ujištění o lásce a porozumění.⁹⁵

5.5 OTÁZKY NEKONVENČNÍHO RODIČOVSTVÍ

Tvář konzervativní rodiny se vlivem současných mechanismů v oblasti vědy, světové politiky, hospodářství, kultury, moderních technologií a především pod tlakem procesu globalizace neustále mění a přetváří. Výsledkem racionální volby jsou potom rodiny, které jsou tvořeny jedním rodičem a nejsou tudíž výsledkem nevyvedeného manželského soužití.

⁹⁴ PONĚŠICKÝ, Jan. *Fenomén ženství a mužství: psychologie ženy a muže, rozdíly a vztahy*. Praha: Triton, 2004, s. 100.

⁹⁵ Tamtéž, s. 101.

O typech rodin bylo pojednáno výše, ovšem k otázce nekonvenčního rodičovství se odborná literatura ve větší míře nevyjadřuje. K problematice nekonvenčního rodičovství se řadí i otázka homoparentality, tedy výchova potomků homosexuálními rodiči. Homoparentalita je problematikou bezesporu kontroverzní, nejspíše proto, že nabourává zažitě ideje o podobě tradiční rodiny. Majoritní veřejnost s rozpaky přijímá představu, že by stejnopohlavní páry mohly poskytnout všestranné odpovídající rodinné zázemí nezletilému dítěti, aniž by bylo negativně poznamenáno ve své spirituální či osobnostní rovině, aniž by byla dotčena jeho genderová identita, aniž by dítě nebylo vystaveno posměchu svých vrstevníků.

Počet lesbických rodin převažuje nad počtem rodin gayů. Tato skutečnost je vysvětlována mateřským instinktem, jenž je v ženské osobnostní výbavě výrazně zastoupen. Největší procento stejnopohlavních rodin je představováno lesbickými matkami, majícími děti z předchozích heterosexuálních vztahů. Tyto rodiny jsou doplněny náhradní partnerkou matky. V průběhu nedávných dekád přibývají matky, které nikdy v partnerském vztahu nežily a pořizují si potomka do svého vztahu převážně plánovitě. S touto skutečností je spojena též možnost umělého oplodnění.

Kontroverzní otázky, jež se váží k vývojovým problémům dětí z homoparentálních vztahů patří skutečnost, že potomci, pocházející z tohoto prostředí, nedisponují genderovým vzorem otce. Jsou tak vystaveni riziku nefyziologického vývoje a v budoucnu mohou manifestovat ve svých behaviorálních projevech četné psychické problémy a být zatíženi určitými specifickými traumaty?

Veřejnost se zabývá dalším potenciálním traumatickým aspektem dětí z rodin lesbiček a gayů a tím se jeví možnost negativního vlivu na jeho vlastní sexuální identitu vzhledem k fázi dětství, kdy se dítě identifikuje s genderovou rolí rodiče stejného pohlaví. Může tímto způsobem přebírat jako svůj vzor a normu rodičovskou sexuální preferenci.

Vyvstává otázka, zda děti z prostředí homoparentálních rodin nemohou trpět i zavržením svého okolí, odvíjejícím se z homofobie, jež je v naší společnosti výrazně zastoupena.⁹⁶

⁹⁶ SEDLÁČKOVÁ, Anna. Specifika dětí z homoparentálních rodin. *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu* [online]. [cit. 2018-12-02]. Dostupné z: <http://old.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2009110501>

Nicméně dle vyjádření české odborné veřejnosti v oblasti sexuologie, reprezentované konkrétně MUDr. Radimem Uzlem, se faktory, mající přímý vliv na výchovu potomků, odvíjí především od kvality vztahů významných osobností a rodičů v životě dětí. Deklaruje tuto skutečnost na základě četných studií posledních dekad. Uvádí, že míru kvality dalšího vývoje dítěte dle výzkumů neovlivní sexuální orientace či pohlaví rodičů. Homosexualita se nedá na základě prezentovaných výsledků šetření interiorizovat. Neexistují dle jeho vyjádření dosud relevantní důkazy pro rizikovost homoparentálních rodin z hlediska patologického výchovného vlivu, či že by byly homoparentální dvojice méně způsobilými či vhodnými rodiči.⁹⁷

⁹⁷ Radim Uzel: Homoparentalita. *Parlamentní listy* [online]. [cit. 2018-12-02]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/nazory-a-petice/Radim-Uzel-Homoparentalita-472553>

6 PŘÍČINY ASYMETRIE A KRIZE VZTAHŮ

Současná doba je charakteristická svým význačným individualizmem. Této skutečnosti napomáhá trend konzumerismu, tedy výrazná orientace dnešní populace na konzumní životní trend, jež je zatížen značnou mírou povrchnosti v prožívání a vyznávání hodnot. Pro způsob soužití dvou autonomních individualit jsou potom typické střety názorů v důležitých oblastech života. O vzájemné kohabitaci a pozdějším sňatku lidé uvažují ve srovnání s porevoluční dobou později. Jedinci, kteří jsou úspěšní v pracovní sféře, si poměrně snadno navyknou na určitý životní standard. Jsou tudíž méně ochotni přizpůsobit se životní úrovni svého partnera. Je pohodlnější zvyknout si na komfort své domácnosti, na své určité rituály a ne vždy jsou ochotni přinést oběť v podobě adaptace na nový životní styl s partnerem.

Moderní společnost je charakterizována důrazem na svobodu. Existují jedinci, kteří mají strach či dokonce fobii ze závazku a je pro ně frustrující svůj dosavadní životní styl opustit. Ve vztahu je zpravidla žádoucí právě dovednost být schopen dělat kompromisy a být schopen sebereflexe v relaci ke svému protějšku. Některým dvojicím se přesto podaří navázat spokojený vztah a udržovat jej i dlouhodobě, jiní se po určitém časovém úseku rozejdou.

Předmětem změny se stává také způsob, jak se lidé seznamují. Nezadaní jedinci již nejsou odkázáni na hledání vhodných protějšků ve svém okolí nebo hledat partnery v různých zábavních, kulturních a pohostinských zařízeních či při jiných rozmanitých reálných příležitostech oproti minulosti. Lidé se mohou poznat skrze seznamovací aplikace dokonce na opačném konci republiky.

Dnešní svět je charakterizován mimo jiné procesem virtualizace. Jedinci, kteří nejsou ochotni se adaptovat na způsob života s někým jiným či jsou zklamaní z minulého vztahu anebo jsou neúspěšní v tom stávajícím, utíkají do kyberprostoru. Mají možnost si tam změnit svoji identitu anebo vést virtuální realitu, žít ve své úspěšnější paralelní existenci.

Spolu s touto problematikou neochoty se adaptovat na párový způsob soužití se objevil i nový trend v partnerské koexistenci, takzvaný „mingle“.

Tento termín je odvozen ze dvou anglických výrazů, tedy „married“ a „single“, čili ženatý/vdaná, ale svobodný/á, další z projevů emancipace. Tento pojem předpokládá vlastní domácnost u každého partnera ze dvojice.

Tito partneři se sejdou jen tehdy, mají-li čas a zájem se vidět. Je to podle jejich vyznavačů způsob, jak si vzájemně udržet oboustranný respekt a úctu.⁹⁸

Některé páry, které se rozejdou, jsou schopny spolu věcně a bez emocí komunikovat i nadále. Jinde zase dojde ke konfrontacím, jež znesváří partnery dlouhodobě či dokonce na celý život. Existují některé mechanismy, stojící v pozadí vztahových strategií partnerů. Otázka je, zda tu intervenuje spíše způsob jejich připoutání podle teorie citové vazby či jejich sourozenecká konstelace a jakou roli zde hraje míra dráždivosti nervové soustavy a kulturní stereotypy.

6.1 KONCEPČNÍ RÁMEC ROZCHODŮ

Ocitne-li se vztah partnerů v krizi, je to situace značně nepříjemná, avšak má zpravidla určitá řešení. Je třeba stanovit, z jakých příčin krize vzniká, kde a kdy vznikly její kořeny a především zda existuje ochota partnerů krizi konstruktivně a operativně řešit.

Vztahová krize vzniká proto, že každý partnerský vztah prochází konkrétními fyziologickými fázemi. O těchto milnících ve vztahu je málokdo informován a taktéž na ně není každý připraven adekvátně reagovat. Tyto fáze jsou různými aktéry dyadických vztahů prožívány odlišným způsobem. Po odeznění etapy zamilovanosti začíná vztah fungovat střízlivěji a zcela přirozeně jedinci na sobě začínají vnímat i své nedostatky. Velmi frekventovanou příčinou vztahové krize bývá insuficience v rovině vztahové komunikace. Začínají se vršit problémy a současně roste i míra frustrace. Partneři vnímají ve vztahu rozmanité tlaky, zlobu, averzi.

Častým důvodem bývá disproporce ve schopnosti být vyslyšen ve svých přáních, dokonce partneři předpokládají, že ten druhý má uhádnout, co je momentálně nezbytné udělat.⁹⁹ Převážná většina krizí pramení ze skutečnosti, že partneři nejsou ochotni či schopni vyslovit a definovat, co je trápí a dále komunikovat o příčinách své frustrace.

⁹⁸ NÁDENÍČKOVÁ, Šárka. Nový fenomén: Mingle vztahy. *Království žen* [online]. [cit. 2018-12-27]. Dostupné z: <http://kralovstvizen.cz/novy-fenomen-mingle-vztahy/?fbclid=IwAR213rgmVqj-Dpw4N98-MksOWyFz4b2G9mzBGkLfclZRXu96TIq0PQwj6uU>

⁹⁹ WILLERTON, Julia. *Psychologie mezilidských vztahů*. Praha: Grada, 2012, s. 85.

Vláčejí tak tato zklamání v podobě svých mikrotraumat ve vztazích i ve své psychice nadále. To vše zatěžuje jejich míru frustrační tolerance, která je u každého jednotlivce různá. Liší se v závislosti na jeho či jejím vrozeném typu nervové soustavy, typu výchovy, společenském interakcionizmu, společenské formaci, kde oba žijí, míře vzdělání, ekonomickém statusu, geografickém pásmu a sourozenecké konstelaci i typu rodinného prostředí, odkud jedinec vzešel.

Predisponující krizové faktory tu mohou být například odchod z domu, ztráta zaměstnání, narození dítěte, započetí vysokoškolského studia, přestěhování do nového bydliště. Tyto působky jsou nazývány spouštěče krizí. Signifikantní okolností je pak způsob, jak se páry jsou schopny vypořádat s danou změnou a zejména prostřednictvím jaké strategie zvládají své neshody.

Dalšími krizovými faktory, intervenujícími ve vztahu jsou například nedostatek samostatnosti a volnosti, pocit svázanosti a omezenosti, nízká afinita v zájmové oblasti, nevelká míra emocionální angažovanosti partnera, vyprchání pocitu zamilovanosti, vnímání nedostatečné rovnoprávnosti ve vztahu, nízká míra společně tráveného času, nedostatečná míra prožívané intimacy, insuficience saturace opory ve vztahu. U žen ve stížnostech převažovala absence intimacy, u mužů se naopak projevovala větší touha po svobodě a nezávislosti. Tyto genderové disproporce odpovídají předpokladům evolučního pohledu sociální psychologie, kdy ženy výrazněji akcentují kvalitu emočních stimulů a muži preferují vzrušení a vášně ve vztazích.¹⁰⁰ Co se týče brzdných mechanismů v dlouhodobých vztazích v krizi před rozvodem či rozchodem, jedná se o oboustrannou míru vzájemné závislosti partnerů a intenzitu silových složek, která jedince ve vztahu udržuje. Současně se u heterosexuálních párů mechanismy liší oproti těm u párů homosexuálních. Mezi výrazně protektivní mechanismy obecně patří podpora partnera, prvek intimacy, přítomnost partnera, vzájemná pomoc. Mezi překážky rozchodu heterosexuálů se dále řadí potencionální etické odsouzení okolí, následky pro jejich děti, obava z opuštěnosti, zarmoucení okruhu rodiny a přátel, strach z následného vztahového zklamání.¹⁰¹

¹⁰⁰ WILLERTON, Julia. *Psychologie mezilidských vztahů*. Praha: Grada, 2012, s. 87.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 88.

Mezi individuální příčiny dobré či špatné kvality vztahu patří specifika a hodnoty, jež do vztahu přinášejí oba partneři. Jde o predisponující osobnostní působky, které hrají významnou roli v koherenci vztahové relace. Tyto faktory jsou představovány primárně šťastným či nešťastným dětstvím, věkem a vyzrálostí partnerů, neshodami v oblasti sexu, dále mírou neuroticity či nestability některého z partnerů, mírou jejich anxiety a rizikových projevů v chování, jako je například alkoholismus, drogová závislost, promiskuita, virtuální nevěra, gamblerství či další příklady z oblasti behaviorálních či substančních závislostí.

Dalším kritickým relačním faktorem může být vztah s partnerem výrazně mladším, vztah s partnerem výrazně odlišným v oblasti míry dosaženého vzdělání, s jedincem, jež pochází ze značně odlišného majetkového prostředí či s partnerem, pocházejícím z naprosto odlišné etnické či rasové kultury. Rozdílnost v míře připoutání vykazovala rovněž skutečnost, zda se jedná o páry společně kohabituující či sezdané. Partneři kohabituující nemusí řešit vypořádání majetkových poměrů a jejich vztahy jsou proto křehčí. Opět tu hraje roli jejich věk. U starších kohabituujících dvojic jsou vazby pevnější oproti kohabituujícím párům mladším.¹⁰²

V soužití homosexuálních dvojic hrají roli odlišné principy oproti párům heterosexuálním. Ve stejnopohlavních párech existuje odlišné upořádání. Odpadají tu konflikty plynoucí z genderové odlišnosti. Páry gayů jsou otevřenější otázce nevěry. Sexuální kontakt s jinými jedinci tu není v tak výrazné míře zavrhován a odsuzován oproti heterosexuálním dvojicím, ba naopak někdy dokonce vítán. V soužití lesbických párů bylo prokázáno, že po rozchodu ženy zůstávají ve větší míře kamarádkami. Homosexuální páry obecně se vyznačují výraznější mírou rovnosti v dělbě domácích prací. Tím, že jsou reprezentanty identického genderu, jsou schopni se lépe v komunikaci pochopit. Při rozchodech tu neexistuje brzdňý mechanismus obavy ze zklamání rodiny, neboť rodina zpravidla toto soužití výrazněji nepodporuje.¹⁰³

¹⁰² MATĚJKOVÁ, Erika. *Řešíme partnerské problémy*. Praha: Grada, 2009, s. 66.

¹⁰³ WILLERTON, Julia. *Psychologie mezilidských vztahů*. Praha: Grada, 2012, s. 95.

6.2 TEORIE CITOVÉ VAZBY V SOUVISLOSTI SE VZTAHOVOU KRIZÍ

Predikovatelné faktory pro rozvod či rozchod partnerů jsou u obou genderů obdobné a vztahují se k druhu připoutání v raném období dětství. Tento typ připoutání je nazýván teorií citové vazby a vyjadřuje charakter emoční vazby v interpersonální interakci. Toto pouto se začíná utvářet v dětství ve vazbě k rodičům. Podle této teorie má modus uspokojování potřeb v dětství výrazný vliv na kvalitu vzájemných vztahů partnerů v budoucnosti. Individuální vztahová strategie se výrazně podílí na úspěchu nebo naopak neúspěchu ve všech našich vazbách. Dále explikuje individuální duševní atraktivitu mezi lidmi.¹⁰⁴

Mezi čtyři typy emočních vazeb se řadí jako první *typ bezpečné vazby*. Partnerům s tímto typem pouta nečiní obtíže ukázat zájem a sympatie. Současně se cítí dobře, nemají-li právě po boku žádného partnera. Dokážou si utřídit adekvátní priority ve vztahu a vymezit si jasné teritoriální meze. Jsou schopni čelit zraňujícímu odmítnutí, ale i případně přinést ve vztahu adekvátní oběti. Lidem ve svém blízkém okolí důvěřují a i oni sami činí důvěryhodný dojem. Jsou optimálními partnery či přáteli. K tomuto typu podle výzkumů patří více než 50% obyvatel.

Typ úzkostné vazby – jedinci, kteří disponují tímto typem vazby, pociťují ve vztahu napětí či určitou míru stresu. Mají výraznou potřebu být neustále ujišťováni o příchylnosti a zájmu partnera. Nevládají dobře období, kdy jsou sami. Často zakotví v neuspokojivých až patologických vztazích. Mají obtíže partnerům i jiným blízkým lidem důvěřovat. Ve svém chování se projevují nevypočitatelně a iracionálně. Tento typ emoční vazby se vyvíjí u dětí, jejichž citové potřeby jsou saturovány jen částečně a ne kontinuálně.

Typ vyhýbavé vazby – k této relaci se řadí jedinci výrazně nezávislí a sebestřední. Vyskytuje se zpravidla u mužů. Mívají obtíže v prožívání v oblasti intimity. Je pro ně typická fobie z různých závazků.

¹⁰⁴ WILLERTON, Julia. *Psychologie mezilidských vztahů*. Praha: Grada, 2012, s. 89.

Má-li jejich protějšek potřebu větší intimity ve vztahu, reagují výhradami na chybějící osobní prostor a svobodu. Disponují strategií, jak v případě nutnosti ze vztahu odejít. Časem si osvojí dovednost vyhnout se jakémukoli náznaku závazku a nadměrné intimitě. Nehledají v zásadě žádné vážné vztahy. Tato strategie se zpravidla rozvine u dětí, u nichž jsou v jejich dětství saturovány pouze fyziologické potřeby, nikoli psychické.

Úzkostně vyhýbavý typ vazby – tento typ v sobě agreguje negativní kombinaci uvedených vazeb. Jejich představitelé mají nejenom fobii ze závazků a intimity, ale také jsou vůči svým partnerům nedůvěřiví a bojkotují jejich snahy o vzájemné sblížení. Žijí tedy sami, bez partnera, vedou nespokojený život a podaří-li se jim přece jenom se s někým sblížit, jde o dysfunkční vztahy. Jedná se však o nevelké procento jedinců. Tento typ připoutání se vyvíjí na základě hrubého zanedbávání či zneužívání v období dětství.

Je třeba uvést, že se v populaci vyskytují i typy smíšených vazeb, kdy převažuje zpravidla jeden její dominantní typ. Charakter převažující vazby se může měnit vlivem prožitých životních zkušeností a mírou sebeuvědomění a kvalitou sebepojetí.¹⁰⁵

6.3 KRITICKÁ A KRIZOVÁ SITUACE JAKO NOVÁ PŘÍLEŽITOST VE VZTAHU

Pocity selhání a bezmoci při snaze pokračovat v neuspokojivém vztahu se objevují v mnoha rodinách a dokonce i tam, kde se mají aktéři vztahu stále rádi. Současní partneři se nenaučili zacházet se spory pozitivním a konstruktivním způsobem. Nejsou schopni je proto zavčas rozeznat, zpracovat je a ani tudíž úspěšně vyřešit. Není to však jejich vina, poněvadž to nedokázali ani jejich rodiče před nimi.

Po celé věky si děti od svých předků osvojují způsob, jak vést spory. Tyto konflikty mají před svými zraky velmi často.

¹⁰⁵ MANSON, Mark a Jan CHVOJKA. Teorie citové vazby. *Psychologie.cz* [online]. [cit. 2018-12-27]. Dostupné z: <https://psychologie.cz/teorie-citove-vazby/>

To, čemu se však děti již neučí je způsob, jak se opět usmířit. Rodiče se totiž neusmířují před očima svých potomků. Usmíření se potom odehrává v momentech intimity soukromí rodičů. Děti maximálně mohou vycítit, zda toto usmíření mezi rodiči proběhlo. V dnešní hektické době partneři nezřídka místo vzájemně prospěšné konfrontace utíkají do zázemí virtuálních přátelství v prostředí internetu. Mají tak mezi svými přáteli na Facebooku stovky známých, avšak ke svému partnerovi, se kterým mají děti a sdílí společné bydliště, si po konfliktu cestu nenaleznou. Ukryjí se raději často do své virtuální ulity, nicméně neventilovaný hněv a zármutek se u partnerů následně kumuluje a každým dnem graduje. Co mohlo být zpočátku nevinnou řešitelnou překážkou, se postupně přemění do velkého problému, který může znemožňovat další soužití a konstruktivní komunikaci. Přitom ze všeho nevýznamnější je nutno zastavit co nejdříve eskalaci problému.¹⁰⁶ Zdaleka ne každá dvojice je schopna svépomocí vybědnout z této svízelné situace.

Děti z popsaných rodinných poměrů mohou mít prospěchové obtíže ve škole. Špatně se soustředí, může se u nich projevovat snížená schopnost radovat se, jsou neklidné a hůře se koncentrují na práci ve vyučování. Existuje několik způsobů externí intervence, která může těmto párům obnovit cestu k sobě a nastolit tak pohodu v rodině. Kdy vyhledat návštěvu rodinného terapeuta? Tyto návštěvy jsou indikovány v případech zájmu o optimalizaci komunikace v rodině, při napjaté rodinné atmosféře, v případech traumatické rodinné situace.

Dále je toto vhodné při incidenci konfliktního ovzduší v rodině, u okolností zvažování rozvodu či rozchodu, v situacích, kdy se nějakým způsobem mění uspořádání rodiny. V neposlední řadě se může jednat o situace závažného onemocnění v rodině, když děti projevují jakékoli znaky patologického chování a dále kdykoliv, pokud se v rodině vyskytne nějaká forma násilí. Účelem schůzek rodinných příslušníků s terapeutem je změna zažitých behaviorálních schémat, které jsou dysfunkční a neefektivní a nahradit je postupně novými efektivními a konstruktivními vzorci. Problémem však může být účast některých rodinných příslušníků na těchto terapeutických setkáních.

¹⁰⁶ PREKOP, Jirina. *Jen v lásce přežijeme*. Praha: Portál, 2014, s. 13.

Obzvláště muži mívají pocit, že situaci zvládnou bez asistence někoho zvenčí či vnímají tyto intervence jako zbytečné.¹⁰⁷

Muži mají často pocit, že všechny problémy se dají vyřešit jen rozumem, analytickým rozborem situace. Vedle rozumu člověk disponuje i emočním prožíváním, tedy nadáním srdce. Schopnost empatie zde zmůže často více, než sebelepší analytická dovednost mentálního výkonu. Proto jsou lidé se schopností empatie ve společnosti potřebnější než ti, disponující nadáním jiného druhu.¹⁰⁸ Dále je možné se v případě prospěchových a výchovných obtíží obrátit na péči výchovného poradce, který je zaměstnán na každém školním pracovišti. Na mnoha školách současné době pracují i školní psychologové, kteří nabízejí své služby i v této oblasti problémů. Nejfrekventovanějšími rodičovskými konflikty v souvislosti s péčí o dítě jsou ty, jež se týkají svěřeni dítěte do výhradní péče. Tyto boje se mnohdy vedou v zájmu dítěte, ovšem použité prostředky tomu neodpovídají. Současní otcové nejsou vždy v otázce svěřeni dítěte výhradně do péče matky ochotni přijmout verdikt soudu jako nezpochybnitelný. Potom je poměrně častým prostředkem boje vzájemné očeřování, které by však rodiče s ohledem na další vývoj dítěte neměli nikdy dopustit. Pro dítě je potom nesmírně kruté slyšet, že jej druhý rodič nechce vídat nebo jej už nemá rád. Toto v něm pěstuje pocit nedostatečnosti a následně se dítě může také obviňovat za vzniklý rozvrat v rodině. Vlivem této traumatizující zkušenosti pak dochází v určitém rozsahu k narušení jeho identity.

¹⁰⁷ PRESSLEROVÁ, Pavla. Co je rodinná terapie a rodinné poradenství. *Šance dětem* [online]. [cit. 2018-12-27]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/problemy-v-rodine/rodinna-terapie/co-je-rodinna-terapie-a-rodinne-poradenstvi.shtml>

¹⁰⁸ JUNG, Carl Gustav. *Člověk a duše*. Praha: Academia, 1995, s. 194.

7 KRIZE JAKO ZÁTĚŽOVÁ SITUACE

Mnoha krizím předchází období chronické nespokojenosti, která postupem času vyústí v období kritické. Do této fáze vztah dospěje zpravidla z několika příčin. Těmi jsou například nevěra (rizikovým faktorem je i nevěra virtuální), tělesné týrání, psychické týrání, drogová závislost, alkoholismus, patologické hráčství, situace, kdy partner trpí některou z poruch osobnosti. Těmi mohou být rozmanité typy hraničních poruch jako je podivínství, asociální či paranoidní typ osobnosti, anankastický typ osobnosti, histriónský typ osobnosti, patologické lhaní a krizové soužití může být rovněž s jedinci vykazujícími různé sexuální deviantní chování.¹⁰⁹

V mnohých párech i rodinách narůstá počet problémů rozmanitého charakteru. Pro současnou společnost je typická krize a ztráta hodnot. Příčinou tohoto jevu je krom jiného přesouvání odpovědnosti rodičů za výchovu svých dětí stále častěji na školu vlivem hektického tempa, profesní vytíženosti, dvoukariérových manželství a podobně. Výchova je v současné době nesmírně obtížná také v souvislosti s vývojem nových komunikačních digitálních technologií. Existuje nesmírné množství virtuálních sítí a taktéž elektronické nakupování přináší do domácnosti a soukromého života revoluční změny. Pokrok v nových technologiích přináší jen parciální uspokojení. Některé úkony na úradech již mohou být prováděny elektronicky prostřednictvím promptních výkonných počítačových systémů, lidé užívají online banking a uvedené databáze jsou schopny občanům ušetřit mnoho času.¹¹⁰

Nabízí se otázka, jak s tímto volným časem naložíme. Z běžného života současných lidí se vytrácí obyčejná reálná fyzická setkávání a ta jsou nahrazována nepřímým společenským kontaktem prostřednictvím digitálních technologií na sociálních sítích.

¹⁰⁹ MATĚJKOVÁ, Erika. *Řešíme partnerské problémy*. Praha: Grada, 2009, s. 108.

¹¹⁰ PREKOP, Jirina. *Jen v lásce přežijeme*. Praha: Portál, 2014, s. 22.

U mladé generace atrofuje slovní zásoba, poněvadž míra četby oproti starším generacím výrazně klesá.¹¹¹ Navíc se u nich dostatečně nevyvíjí sociální inteligence, neboť nekomunikují přímo, nýbrž prostřednictvím předložených portfolí emotikonů. Tyto emotikony jsou příliš redukované, než aby dokázaly vyjádřit složité reálné pochody, odehrávající se v lidské duši. Mladší generace se tudíž stává „odpojenou“ od hlubšího reálného citového prožívání, orientace v mezilidských vztazích se stává postupně inferiorní a v důsledku toho dochází ke zplošťování osobnostního emocionálního života.¹¹²

Vlivem globálního hospodářského propadu mají mladí lidé menší šanci najít zaměstnání, kde by uplatnili své kompetence. Nicméně mladé ženy překonávají své mužské protějšky nejen v oblasti finanční, nýbrž i akademické. Zhruba 25% mladých mužů žije v domácnosti s jejich rodiči. Pro mladé příslušníky mužského genderu se tak vytratila ekvivalentní i akceptovatelná alternativa role válečníka či živitele rodiny.¹¹³

¹¹¹ ZIMBARDO, Philip G. a Nikita D. COULOMBE. *Odpojený muž: jak technologie připravuje muže o mužství a co s tím*. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 102.

¹¹² Tamtéž, se 104.

¹¹³ Tamtéž, s. 108.

7.1 PROBLÉMY V OTÁZCE SBLIŽOVÁNÍ

V otázce sexuality a vzájemného seznamování je situace pro dnešní mladé představitele mužského genderu poměrně složitá. Byla jim systémem přidělena jistá konkrétní maskulinní role. Avšak dnešní dívky a ženy se mnohdy cítí být ohrožovány mužností ve své ženské citlivosti, postrádají u svých mužských protějšků ohledy.

Na straně druhé, se od mužů vyžaduje nekompromisně projevená touha. Mužští jedinci, kteří postrádají tyto rysy, jsou označováni současně za málo dominantní a v opačném případě mohou být chlapci a muži obviněni ze sexuálního harassmentu. Co z těchto kontroverzních principů si osvojit jako platnou strategii v situaci sblížování? V současné době na tuto otázku v sociokulturním prostředí postfeministického euroatlantského světa neexistuje jednoznačná odpověď.

Citlivá vnímavost a péče ze strany hochů a mužů popírá jakoukoli podobu maskulinní dominance, nicméně některé ženy jsou stále přitahovány její jistou agresí a silou. Péče a dotazy na komfort žen jsou ženami tendenčně percipovány jako slabost a nedostačivost. Mladí muži tudíž raději hrají videohry, kde řešení podobných otázek neexistuje.¹¹⁴

Sebevědomí žen tak nabývá postupně na své síle. To dokazuje obecně vyšší počet žen, zastoupených v prvních ročnících vysokoškolského studia a tudíž i pozitivní proměnu v jejich sebevědomování a důvěře ve vlastní schopnosti. Velmi významná je v této problematice komunikace s jejich rodiči. Ti mohou předat svým potomkům své vlastní znalosti, moudrost a zkušenosti a pomoci jim tímto způsobem se zorientovat ve složitých vztazích dnešního prostředí. Matky mohou hovořit se svými dcerami o aspektech mateřství, zda a eventuálně kdy se pro ně rozhodnout a systematicky si tak plánovat jejich budoucnost. Stejně tak je užitečné otevřít otázku partnerství a sdělit dcerám své generační zkušenosti. Tato kondenzovaná moudrost by při ochotě komunikovat s rodiči mohla pomoci překlenout generační most a být užitečně využita pro oboustrannou spokojenost.

¹¹⁴ ZIMBARDO, Philip G. a Nikita D. COULOMBE. *Odpojený muž: jak technologie připravuje muže o mužství a co s tím*. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 133.

Problémem však zůstává míra ochoty přijmout sdělené zkušenosti a následně se jimi navíc řídit. Mnoho těchto zkušeností je ze své podstaty generační diverzity v malé míře přenositelných na další generaci.

Stejně signifikantní je také otázka odvahy, kterou dnešní dívky a ženy projevují při procesech sblížení s chlapci či muži. Z hlediska ústupu typických mužských vlastností v jejich projevech dobývání je velmi důležité u dívek a žen povzbuzovat schopnost oslovit takové mužské protějšky, které se jim líbí a které jsou pro ně tudíž atraktivní. To dívky a ženy zároveň učí psychicky investovat do rizikové situace a mohou být pak následně schopny vyrovnat se s potencionálním odmítnutím ze strany hochů či mužů. Zvládnutí těchto situací dívkám a ženám umožní osvojit si větší houževnatost, nezdolnost a trpělivost, které jsou velmi dobře využitelné v jejich budoucím pracovním zařazení. Tyto vlastnosti rovněž může ocenit v osobním životě i jejich partnerský protějšek.¹¹⁵

¹¹⁵ ZIMBARDO, Philip G. a Nikita D. COULOMBE. *Odpojený muž: jak technologie připravuje muže o mužství a co s tím*. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 139.

7.2 OTÁZKA ZASTÍRÁNÍ SKUTEČNOSTI A LHANÍ Z HLEDISKA VZTAHOVÉ ZÁTĚŽE

Každý jedinec má svoji osobitou a typickou koncepci toho, co je lež a co již lži není. Toto pojetí se proměňuje postupně se zráním lidské osobnosti, mění se s mírou extenzity a intenzity lidských kognitivních a psychických pochodů i imaginace. Dále se lži liší u každého člověka i mírou jeho fantazie, invence, dále mírou a interiorizací etických principů a morálních zásad dané kultury, ale i v konkrétní rodině. Intervenujícími faktory při lhaní lidí jsou také subjektivně vnímaná naléhavost situace, ve které je dotyčný z jakéhosi důvodu nucen lhát. Pokud se nejedná o diagnózu psychické poruchy, tzv. bájně lhavosti – *pseudologia fantastica*, občasné lhaní patří mezi primární formy lidské komunikace.¹¹⁶ Do našeho kulturního povědomí se klam a lež infiltrovaly již v biblickém mýtu o dědičném hříchu pramatky Evy.

Zatímco u dětí je lhaní příznačné pro fázi útlého dětství, kdy děti si ve své fantazii vytváří svoji realitu s fiktivními kamarády a té také věří, u dospělých jedinců je lhaní záležitostí daleko komplexnější, vícevrstevnatější a také samozřejmě složitější.

Třebaže ne všichni rádi přiznají lež, výzkumy indikují, že občasné lhaní připustí 90% respondentů. Paradoxní skutečností potom zůstává, že pro 94% oslovených je pravdomluvnost a upřímnost prioritní vlastností pro udržení funkčních přátelských a partnerských vztahů. Následná šetření uvádí, že během deseti minutového rozhovoru s jinými jedinci člověk zalže v průměru dvakrát. Individuálně odlišnou je též frekvence lhaní, ovšem lze zobecnit, že počet lží za den je pozoruhodně vysoký. Mezi nejběžnější lži se řadí otázky okolo uvádění věku, vnímání emocí, popisování sexuálních vztahů či pracovních úspěchů. Některé lži mají explicitně prosociální charakter, jedná se ve většině případů o komplimenty v oblasti věku, atraktivity a jejich odhalení není nikterak společensky stigmatizováno.¹¹⁷

Specifickou kategorií jsou takzvané „milosrdné lži“, užívané v některých případech v medicíně či v psychoterapii, kdy by sdělení pravdy mohlo mít výrazně negativní a nežádoucí dopad na osobnost pacienta a jeho následný proces léčby.

¹¹⁶ MYNAŘÍKOVÁ, Lenka. *Psychologie lži*. Praha: Grada, 2015. Psyché (Grada), s. 153.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 156.

Při lhaní ve vztahu z hlediska interpersonálních explicitních teorií lži se jedná o interaktivní komunikační jev, kdy se producent lži a její příjemce navzájem ovlivňují a jedná se tu proto o obousměrný proces. Osoba obelhávajícího komunikátora je pro úspěch při lhaní právě tak podstatná jako skutečnost, komu je lež určena, tedy osobnost konzumenta lži. Vzhledem k frekvenci lhaní při komunikaci je zřejmé, že se běžně také vyskytuje v intimní vztahové komunikaci. Může se dílem jednat pouze o podobu určitého zamlčování či úpravy skutečností či detailů až po úplné a vykonstruované lhaní.

Skutečnost, zda lidé lžou častěji blízkým osobám či méně známým nebo úplně neznámým jedincům, nelze stanovit jednoznačně. Vysvětlení různých mechanismů v procesu lhaní předkládá uvedená teorie citové vazby (attachmentu) v podkapitole 6.2

Lidé s bezpečným typem připoutání mají obecně pozitivní sebepercepci, ale podobně kladně vnímají i druhé. Při komunikační strategii jsou velmi přímočaří a dynamičtí. Jestliže zjistí, že jim jejich protějšek neříká pravdu, mají tendenci si ihned o záležitosti pohovořit a eventuální konflikt současně vyřešit. Jedinci s úzkostným typem citové vazby sebe vnímají negativně, avšak své okolí kladně. Z tohoto důvodu mají tendenci při navazování vztahů vykreslit sebe v lichotivější podobě, než tomu ve skutečnosti je a uvést se tak v lepším světle.

Jedinci s vyhybavým typem citové vazby percipují sebe pozitivně, avšak okolí negativně. Od svých potencionálních protějšků mívají často přehnaná očekávání a tímto způsobem zabraňují nastolení skutečné intimacy ve vztahu. Touto strategií de facto vytěsňují svůj protějšek ze vztahu, neboť evokují prostředí konfrontace.

Jedinci s úzkostně-vyhybavým typem citového připoutání mají negativní percepci sebe jakožto i svého okolí. Jde tu o dezorganizovaný typ citové vazby, která má za následek skutečnost, že se tito lidé drží v rozhovorech zpátky a často si nesprávným způsobem interpretují sdělení svého protějšku. Tento typ, obdobně jako tomu bylo u předchozího případu, tíhne ke lhaní i podvodům v intimním vztahu. Svě komunikační strategie považuje za logické vyústění vztahové interakce.¹¹⁸

¹¹⁸ MYNAŘÍKOVÁ, Lenka. *Psychologie lži*. Praha: Grada, 2015. Psyché (Grada), s. 163.

7.3 PATOLOGIE NEVĚRY, VIRTUÁLNÍ NEVĚRA, NEVĚRA V KYBERPROSTORU

Konfrontace s nevěrou partnera se řadí svým charakterem k nejbolestnějším zkušenostem ve vztahu i v životě člověka. Primární otázka, kterou si podvedený jedinec položí je, proč mi to partner nebo partnerka udělal/a. Podvedený jedinec nevěru vnímá jako ztrátu důvěry, jako duševní újmu, která se těžko hojí a nelehko se s ní lze vypořádat. V prvotní fázi po jejím objevení převládají u dotčeného jedince pocity duševního ochromení, je jako paralyzovaný. Příkladá tomuto odhalení prioritní význam, cítí se být ohrožen ve své bazální existenčně duchovní podstatě.

Zjištění, že se nevěrný partner dělí o rozměr intimity ve fyzické i spirituální oblasti s někým jiným, je vnímáno jako fakt, že podvádějící již nemá svého partnera rád. Člověk je zmatený v rovině své existenciální identity a představuje tak hádanku pro sebe samého. Postupným stárnutím a navíc v konfrontaci s podobnými konflikty vnímáme reálnou nejistotu ohledně své role i statusu. Role se zdá být nejasná ve srovnání se silou a neochvějností předchozího postavení.¹¹⁹ Současně pravděpodobnost skutečnosti, že partner bude alespoň jedenkrát v životě ve vztahu nevěrný, je poměrně značná. Výzkum prováděný v naší republice v devadesátých letech předními sexuology Weisem a Zvěřinou prokázal, že z počtu 707 ženatých mužů uvedlo 65% mužů, že se dopustilo za trvání manželství alespoň jedenkrát nevěry. Z počtu 732 provdaných žen uvedlo 46% respondentek, že se dopustily alespoň jedné epizody nevěry. V případě mužů byly nevěry spíše jednorázového charakteru, ženy naopak tíhly k dlouhodobějším paralelním nemanželským vztahům.¹²⁰ Existují různé kořenné příčiny nevěry. Jednou z nich je nedostatečná akceptace přijetí věrnosti jako vztahové normy. Tito jedinci neuznávají nárok být věrný v partnerství jako závazný. Domnívají se, že mít jediného sexuálního partnera trvale je nepřirozené.

Někteří odborníci nazývají tento druh nevěry jako rekreační. Představitelé se dopouštějí epizodické nevěry především za nepřítomnosti stálého partnera, například při jeho pobytu na služební cestě či v lázních.

¹¹⁹ ERIKSON, Erik H. *Životní cyklus rozšířený a dokončený: devět věků člověka*. Praha: Portál, 2015, s. 114.

¹²⁰ MATĚJKOVÁ, Erika. *Řešíme partnerské problémy*. Praha: Grada, 2009, s. 102.

Další příčinnou nevěry či spíše jejím projevem je stav sexuální nespokojenosti. Nastává při dlouhodobější disharmonii v intimní oblasti partnerů a vyústí v mimomanželské sexuální kontakty. Svě vztahy mohou vnímat jako klidná rodinná kotviště, nicméně nudná svou povahou. Má-li nevěry se dopouštějící partner vyšší míru etické odpovědnosti za vztah, zpravidla pocítuje vnitřní konflikt a ten přivodí následně i pocit viny. Takový druh nevěry může vyústit v rozvrat vztahu.

Jiným důvodem nevěry může být paradoxně odvěta za uskutečněnou partnerovu nevěru. U podvedeného protějšku se dostaví po aktu odhalení pocit hněvu a potřeba msty. Někdy se klamaný partner vzhledem ke své hrdosti uchýlí k odvetě a oplatí to manželovi stejným skutkem.

Dalším důvodem k nevěře je déletrvající absence spirituální rezonance či psychického souladu ve vztahu a nenaplnění nezbytné akceptace. Potřeba být pozitivně přijímán, spolu s potřebou intimity, je esenciální lidskou potřebou. Její absence při delším trvání přináší pocit prázdnoty, nespokojenosti a životního nenaplnění. Problém tudíž řeší uzpůsobením svých možností s ohledem na spokojenější budoucnost.¹²¹

Nevěra ve virtuálním prostředí představuje novodobou alternativu nevěry fyzické. Jde de facto o virtuální vztah v rámci problematiky nevěry, o nevěru spíše emocionálního rázu. Jaké stanovisko však k ní zaujmout? Pokud si dva lidé píšou o intimních věcech, potom spolu navázali určitý intimní vztah. Hloubka a rovina tohoto vztahu je dána mírou intenzity pocitů, které v partnerech tato komunikace chatování vyvolává. Každý pevný vztah je charakterizován odlišnými pravidly soužití, je regulován jinými mechanismy, má odlišnou míru tolerance vůči otázkám otevření se, důvěry či projevování emocí, schopností či ochotou si o eventuálních problémech otevřeně pohovořit a konstruktivně je společnými silami řešit. Chatování se může zdát na první pohled velmi působivé a okouzující. Sotva existuje partnerský vztah, kde by si partneři bezesbytku vyhovovali po všech stánkách ani při své nejlepší vůli a ochotě.

To vyplývá jejich individuální odlišnosti, která je nezbytná pro zachování nutné genetické diverzity v zájmu předání odlišných genů příštím pokolením.

¹²¹ JUNG, Carl Gustav. *Aspekty mužství*. Praha: Portál, 2017, s. 46.

Jedinci, chatující a hledající vzrušení v kyberprostoru, třebaže mají spokojený vztah v pevném partnerském svazku, jsou znuděni každodenní realitou, jež neumí čelit a která se nicméně musí dostavit vlivem konfrontace s všední skutečností. Tito jedinci jsou nezralí ve své osobnostní rovině a ustrnuli v některé ze svých infantilních vývojových fází jejich „já“.

Příčiny obliby chatování tkví především v tom, že se jedinci lehce zbavují své někdy zatěžující identity. Přestávají být tím, kým doopravdy jsou a na chvíli si dovolí být někým jiným, což je bezesporu lákavé a do značné míry osvobozující. Lidé se tudy zbavují svých tabu a studu. Vyslovují v různých oblastech věci, které by za normálních podmínek nikdy nevyslovili. Dají tak průchod svým sotva tušeným i nevědomým obsahům, jež mají osvobozující vliv na jejich psychické prožívání. Mají možnost v kyberprostoru potkat svůj fantazijní protějšek, produkt své fantazie. To není vždy v pevném vztahu dovoleno. Ve svých představách si tímto způsobem utváříme našeho ideálního partnera, naplňujícího naše představy v různých tabuizovaných oblastech – na poli flirtu, drsného sexu, sadistických fantazií či flagelantství a tak podobně. V jejich realizaci nám brání někdy především dobrá výchova, jindy naše vyvinuté či zbytnělé superego nebo jen nepříznivé životní podmínky. Chatování může být rovněž substitucí pro ty, kteří jsou neúspěšní ve své partnerské roli. Umožňuje jim tak prožívat úspěch alespoň ve virtuální rovině a vést tak zvláštní formu své úspěšnější paralelní existence. Další eventuelní pozitivní stránkou virtuální intimní komunikace je její typická bezkonfliktnost. Protože neexistují reálné třecí plochy v úrovni této konverzace, nedostavují se ani konflikty, které jsou na tento typ sdílení vázány. Někdy si při virtuální komunikaci její aktéři implikují tuto formu psaní jako svůj vnímaný pocit, že jsou ve svém reálném vztahu zanedbávání svými partnery.¹²²

¹²² MATĚJKOVÁ, Erika. *Řešíme partnerské problémy*. Praha: Grada, 2009, s. 32 – 33.

8 INTERKULTURNÍ VZTAHY A JEJICH SPECIFIKA

V současné době je cestování do cizích zemí dostupné pro každého člověka. Značný pokrok ve sféře komunikačních technologií a postupující proces globalizace a internacionální integrity představuje výrazně snazší způsob poznávání jedinců, pocházejících z odlišných zemí a kultur. Paralelně se vzrůstající mobilitou se rovněž zvyšuje četnost interkulturních i mezirasových vztahů. K amalgamací rozdílných etnických a sociálních vrstev přispěl rovněž vznik Evropské unie. Mezi nejfrekventovanější důvody mobility se řadí nové pracovní příležitosti, turismus, vzdělávací stáže a zahraniční studijní programy. Signifikantní úlohu hraje v této otázce také internet. Nejenže umožňuje dostupnost informací v jakékoli oblasti, nýbrž též dokáže zprostředkovat komunikaci se spoustou obyvatel naší planety. Lidé se stejnými zájmy mohou diskutovat o svých koníčcích na různých mezinárodních diskuzních fórech a ty jsou jednou z mnoha možných příležitostí, jak se seznámit.

Představuje odlišný kulturní původ ve vztahu vždy překážku, a pokud ano, v jakých oblastech? Vykazují jedinci, kteří si najdou zahraničního partnera, nějaké podobné osobnostní rysy? Jaká je míra vzájemného pochopení, když každý z partnerů má odlišný mateřský jazyk a oba se dorozumívají prostřednictvím buď mateřského jazyka jen jednoho z nich či je dorozumívacím prostředkem jazyk světového významu? Nakolik partnery může rozdělit dílčí jazykové či kulturně-tradiční nepochopení národních stereotypů v jejich vzájemném soužití a komunikaci? V jaké míře se projevují osobnostní rysy jedince při řešení různorodých konfliktů a nakolik je zatížen náboženstvím své země či odlišným systémem obecně schvalovaných normativů své vlasti? Hodnotovými interkulturními odlišnostmi se zabývá interkulturní psychologie a moderní kulturologie. Tyto vědy se skrze poznání kulturních univerzálií věnují komunikačním specifikům a díky využití jejich poznatků lze předcházet konfliktům na osobní i diplomatické úrovni.

Pro pochopení problematiky interkulturního a mezirasového vztahu je nezbytné vymezit základní termíny jeho pojmosloví. Hodnotový systém označuje obecně vše, co pro jedince má hierarchický prioritní význam. Pojem „hodnota“ je tedy vědomá či nevědomá idea o tom, co je pro člověka žádoucí či rovněž měřítko při procesech jeho jednání, konání a rozhodování.

Hodnota formuje kritéria pro posouzení relevance postojů, chování a právě závaznost hodnot zprostředkuje posouzení rozsah integrace společnosti. Formuje se v průběhu socializace jedince.¹²³

Termínem „etnikum“ označujeme skupinu jedinců, jež se liší od jiných skupin svým typickým penzem kulturních, lingvistických, teritoriálních, historických a náboženských faktorů, etnika se dále vzájemně odlišují svým národním sebevědomím a mírou jejich svébytnosti. Od pojmu „rasa“ se pojem etnikum liší tím, že jeho představitelé nemají takové fyziognomické prvky a rysy, jimiž by se odlišovali od reprezentantů majoritních skupin populace.¹²⁴

Termín „kultura“ byl odvozen z latinského slova „cultura“, tedy péče a od jeho verba „colere“, tedy pěstovat, pečovat. Jde o soustavu vitálních forem, vyznávaných hodnot a podmínek života jedinců, kteří žijí v určitém období na konkrétním území. Současně tento pojem může nabývat dalších významových konotací, nebo například může reprezentovat označení pro soustavu organizačních zřízení či systémů i společně sdílených obsahů v určité společnosti, jejich umění, náboženství, vědu a techniku. Prožívaná příslušnost ke konkrétní kultuře a přijetí očekávání svého prostředí naplňuje pojem kulturní identita.¹²⁵

„Multikulturálním přístupem“ se rozumí interdisciplinární výzkumná a teoretická oblast postojů i souhrn praktických činností, které usilují o vytvoření kompetencí obyvatel respektovat a chápat odlišné kultury než jsou jejich vlastní, eliminovat či potlačit rasové nebo etnické předsudky vůči představitelům odlišných národů.¹²⁶

„Akulturace“ představuje proces, kdy kontakt mezi představiteli jiných kulturních skupin napomáhá k interiorizaci kulturních vzorců buď jednou nebo dokonce vícero skupinami či pouze jejich jednotlivými členy.

¹²³ JANDOUREK, Jan. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Praha: Grada, 2012, s. 98.

¹²⁴ Tamtéž, s. 76.

¹²⁵ Tamtéž, s. 137.

¹²⁶ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2013, s. 161.

Dojde-li k přesunu do společnosti nové, osvojují si přibývající jedinci nové behaviorální vzorce, jež jsou pro ně v novém prostředí žádoucí, prospěšné, potřebné a vhodné.¹²⁷

8.1 INTERKULTURNÍ ROZDÍLY V HODNOTÁCH, HOFSTEDEHO DIMENZE

Důležitost hodnot jednotlivých kultur byly výrazně ovlivněny Hofstedeho studii, který definoval čtyři rozměry hodnot (dimenze individualismu versus kolektivismu, dimenze vyhnutí se nejistotě, dimenze maskulinity versus feminity a dimenze mocenského odstupu, tedy sociální nerovnost ve vztahu k autoritě).¹²⁸

Dimenze agregují kvantum jevů, které byly empiricky potvrzeny soustavou šetření a jsou zastoupeny ve všech popsáných kulturách. Mají tudíž dlouhodobou platnost.

Dimenze individualismu a kolektivismu se jeví být z hlediska významu fungování společnosti nejvíce determinující. Individualismus je nadřazen zájmu okolí jednotlivce. Akcentovány jsou hodnoty jako například autonomie, sebeuplatnění, sebepojetí a činnost jedince. Samostatnost je jednoznačně prioritní oproti zájmům ostatních. Ve srovnání s tím kultura kolektivistická prosazuje především signifikanci rodiny před významem jednotlivce. Taktéž větší váha je přisuzována rozhodnutí okolí z prostředí rodiny než právům individua. Jedinec v kolektivistické kultuře se daleko snáze adaptuje nárokům ostatních a chová se dle očekávaných kulturních vzorců. Z tohoto pohledu se Česká republika ukázala být dle výzkumů velmi individualistickou v projevech chování svých občanů v porovnání například se sousedním Slovenskem.

V dimenzi feminity a maskulinity jsou v maskulinní společnosti genderové role jasně dány. Od mužů jsou očekávány vlastnosti jako průbojnost, dravost, drsnost a orientace na materiální úspěšnost.

¹²⁷ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2013, s. 16.

¹²⁸

https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=45070&fbclid=IwAR0vwD5j8zH8WPkfvzGSwX_O00vG-0uj5fJVqL2Yap9M31EzhwIS4gxRW64. [online]. [cit. 2018-12-28].

Ovšem od žen maskulinní společnost očekává, že budou spíše něžné, jemné, pečující a zaměřené na duševní hodnoty v životě. Ve školách maskulinních společností je nutné podávat co nejlepší výkon, kdežto ve femininních společnostech je požadován zejména zájem o danou oblast a hlavním cílem je absolvovat studium prostřednictvím uplatnění kompromisů a dohod. V maskulinitě dosahovaly nejvyššího skóre země jako Slovensko, Japonsko, Maďarsko. Jako femininní je ukázaly státy na severu Evropy a dále například Chile a Kostarika.¹²⁹

Dimenze vyhýbání se nejistotě se zabývá otázkou, do jaké míry dané etnikum vnímá jako hrozbu být exponován neznámým situacím a do jaké míry mají potřebu jednoznačných kulturních regulací. V této otázce převažuje úsilí o eliminaci nejednoznačných pravidel. V kultuře, charakterizované malou měrou vyhýbání se nejistotám pocítují lidé nejistotu jako životní nutnost a nepocítují v daných situacích nadměrný stres. V kulturách s naopak vysokým potenciálem vyhýbání se nejistotě rozporuplnost představuje pro obyvatele velkou hrozbu. Lidé se silnou mírou vyhnutí se nejistotě preferují strukturované okolnosti se zřejmými cíly pozitivně a naopak jedinci z kultur s nízkou mírou nejednoznačné situace přijímají pokojněji a nepovažují je za klíčové pro svou existenci. Vyšší výsledky v dimenzi vyhnutí se nejistotě byly zjištěny v zemích Latinské Ameriky a v zemích s románskou kulturou. Dále v oblasti Středomoří, v Japonsku a Jižní Koreje. Naopak hodnoty nízké byly nalezeny ve všech asijských zemích krom Koreje a Japonska, v anglicky mluvících zemích, ve skandinávských zemích a v zemích Afriky.¹³⁰

Dimenze sociální nerovnosti ve vztahu k autoritě – představuje mocenský odstup či míru autoritářství. V kultuře s vysokým skóre moci je společenská asymetrie považována za akceptovatelnou normu.

129

https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=45070&fbclid=IwAR0vwD5j8zH8WPkfvzGSwX_O00vG-0uj5fJVqL2Yap9M31EzhwIS4gxRW64. [online]. [cit. 2018-12-28].

¹³⁰ PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. 3. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 81.

Evidentní znaky moci napomáhají k autoritě privilegované vrstvy a limity jsou pevně respektovány. Naopak v kulturách s nízkou mírou mocenského odstupu – tedy spíše rovnostářské, není přiřazován autoritám vysoký význam. V první uvedené kultuře požívají starší, rodiče a autority obecně velké úcty. V institucích vládě přesný řád, nicméně v druhých kulturách je tomu právě naopak, převládá tu duch demokracie, rovnostářství a liberalismu, je dovoleno diskutovat o otázkách establishmentu. Země s vysokými hodnotami moci jsou převážně všechny východoasijské státy, východoevropské země a latinskoamerické státy. Nižším skóre se vyznačují německy mluvící země, skandinávské země, anglicky mluvící země a Holandsko.¹³¹

8.2 DŮVODY NAVÁZÁNÍ INTERKULTURNÍHO VZTAHU

Jaké pohnutky vedou jednotlivce navázat intimní interkulturní vztah? Které faktory přivádí jedince z odlišných kulturních zázemí využít dostupné šance a vstoupit v důvěrný partnerský či manželský vztah? Dosažitelnost těchto možností záleží na rozměru cizinecké skupiny v konkrétní společnosti a míře lokálního recipročního poměru v zastoupení mužů a žen. Primárním sociologickým faktorem je jev migrace populace. Mezi ostatní proměnné veličiny patří míra kulturní afinity mezi kulturami, jejich otevřenost a připravenost přijímat kulturní diverzitu. Sledované proměnné tvoří vyváženost v ekonomickém systému, v úrovni afinity dosaženého vzdělání, v ekvivalenci v oblasti koníčků, ve srozumitelnosti užívaného jazyka, ve víře, v geografickém pásmu a v dalších oblastech.¹³² Dalším faktorem, působícím při navazování interkulturního vztahu je zkušenost s využitím zahraniční mobility, představující otevřenost vůči seznamování s novými lidmi, zážitky a kulturami.

¹³¹

https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=45070&fbclid=IwAR0vwD5j8zH8WPkfvzGSwX_O00vG-0uj5fJVqL2Yap9M31EzhwIS4gxRW64. [online]. [cit. 2018-12-28].

¹³² PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. 3. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 67.

Čím trvalejší délka pobytu cizince v hostitelské zemi, tím významnější se jeví pravděpodobnost seznámení se nezadaného jedince zde se svým hostitelským protějškem. Toto platí zejména u kultury, kde není výrazná bariéra v podobě náboženství, jazyka a vzdělání. S větším počtem osvojených jazyků roste i šance seznámit se s příslušníky jiných kultur v rámci vymezené afinity. Co se týče podobnosti v oblasti osobnostní, jsme přitahováni jedinci, se kterými se cítíme být vyladěni na identický způsob smýšlení. Ovšem v rámci interkulturních vztahů nás přitahují i představitelé jiných etnik právě z důvodů své odlišnosti, musí se tu však uplatnit role vzájemných sympatií. Absolvování terciárního vzdělání je klíčovým mechanismem, který se uplatňuje při navázání důvěrného partnerství v interkulturním vztahu.

Do vztahů s cizinci dále inklinují vstupovat osoby s netradičními prvky osobnosti, a které jsou spíše kosmopolitního zaměření. Nemají potřebu identifikovat se s příslušníky svého etnika či kultury a mohou pociťovat potřebu se emancipovat od jejich tlaku a vlivu. Rovněž do podobných vztahů vstupují i osoby romantického založení, pro které není problémem překročit hranice ani své kultury, ani hranice náboženské, geografické či ekonomické a spatřují tu možnost zažít nové životní dobrodružství. Dále sem lze zařadit jedince s kompenzujícím typem osobnosti. Takový jedinec vyhledává protipól své osobnosti v jiných kulturách a je přesvědčen, že jen příslušník cizí národnosti je schopen mu poskytnout to, co marně hledá u svých krajanů. V neposlední řadě interkulturní či mezirasové vztahy navazují osobnosti typu rebelů nebo osobnosti podivínské či dokonce deviantní, které se cítí být v určité ostrakizovány příslušníky své vlastní kultury či etnika. Doufají, že ve vztahu s cizincem konečně najdou své místo na slunci.¹³³

¹³³ SOUTHWOOD, Katherine. *Ethnicity and the mixed marriage crisis in Ezra 9-10: an anthropological approach*. New York: Oxford University Press, 2012, s. 62 – 63.

8.3 BARIÉRY A ÚSKALÍ INTERKULTURNÍHO VZTAHU

Verbální i neverbální komunikační projevy jsou detailně zkoumány vědním oborem psycholingvistiky. Poměrně nedávno se v této oblasti také uplatnil aspekt mezikulturních vazeb. Mnohá šetření v oblasti výzkumných prací dokumentují, že komunikační módy pro konkrétní etnika jsou velmi specifické pro jednotlivé národy. V praktické oblasti dochází ke skutečnosti, že specifika komunikační kultury jsou buď zcela neznámá, anebo nejsou v dostatečné míře respektovaná. Zde je namísto příprava v komunikaci diplomatických pracovníků, dále například vedoucích pracovníků nadnárodních společností, vyučujících v menšinových skupinách a v rodinách přistěhovalců, lékařů, léčících pacienty - cizince a v podobných případech. Z hlediska interkulturní psychologie tkví primární problém v oblasti, zvané teorie lingvistického relativismu.¹³⁴ To znamená, že konkrétní jazyky sebou přinášejí specifický způsob nahlížení či optiky na chod světa, protože jazyk je jedním z nejvýznačnějších nástrojů kulturní a sociální identity. V praxi to znamená, že uživatelé nového cizího jazyka zvládnou jeho slovní zásobu, lingvistické zákonitosti a pravidla užívání. To, co však nemusí nutně vždy zvládnout beze zbytku, jsou způsoby porozumění této kultuře, jeho modu operandi v oblasti konceptualizace, otázce jeho národních stereotypů.

Proces konceptualizace je jedním z prvotních v životě jedince a v maximální míře abstraktním stádiem řečové produkce, kde mluvčí činí rozhodnutí v intencích myšlenkové koncepce mateřského jazyka.¹³⁵ Odpovídající míra porozumění v citové oblasti a v komunikaci reprezentují klíčový element fungujícího důvěrného vztahu v kterémkoli kulturním kontextu. Redukovaná dovednost dělit se o své myšlenky a emoce s partnerem může stát za mnoha obtížemi a nedorozuměními v interkulturním partnerství. V čím větší míře jsou si kultury a etnika blíže, tím je také exaktnější míra dešifrování nonverbálních procesů a kulturních představ.

¹³⁴ PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. 3. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 149

¹³⁵ SCOVEL, Thomas. *Psycholinguistic* New York: Oxford University Press, 1998, s. 124.

Lidé nejenže odlišně mluví, nýbrž také odlišně smýšlejí a vnímají v citové sféře. Vyskytují se emoce, které konkrétním kulturám nejsou známy či pro ně nedisponují adekvátním lingvistickým ekvivalentem. Nemohou být tudíž správným způsobem vyhodnoceny a zpracovány. V kulturách, které jsou charakterizovány jako afektivní (například románské národnosti), je projev přirozených emocí žádoucí, kdežto v kulturách co do citové exprese neutrálních jsou podobné reakce považovány za nežádoucí. Od partnera, jenž pochází z odlišné kulturní a etnické skupiny nelze očekávat, že bude své emoce vyjadřovat identickým způsobem, který je schvalován a akceptován jako sociální norma v kultuře naší. Zde je navíc velmi důležitá míra adaptace, v jaké je cizinec schopen se adjustovat životu a stereotypům kultury hostitelské. S touto kompetencí je spojena rovněž schopnost společenské integrace, vyjadřující navázání mezilidských vztahů v zahraničním prostředí a neméně významná je i dovednost je udržet, nadále rozvíjet a překonat svůj zatěžující možný etnocentrický přístup.¹³⁶

Střety vycházející z odlišného způsobu vnímání světa kolem sebe bývají jedním z nejfrekventovanějších úskalí interkulturních vztahů, které se promítají například do odlišného způsobu ve výchově dětí, dělbě domácích prací, hospodaření s financemi, chodu domácnosti, návštěv rodinných příslušníků či přátel, příležitostí účastnit se kulturního života, stravovat a bavit se na veřejnosti a podobně.¹³⁷

8.4 POZITIVA INTERKULTURNÍCH VZTAHŮ

Založení rodiny v rámci interkulturního vztahu se v mnohém neliší od potřeby naplnit rodičovskou roli u jedinců v homogenní kultuře. K předním faktorům založení rodiny v rámci interkulturního partnerství se řadí potřeba vytvořit pár s ohledem na ochotu přizpůsobit se problematice v některých civilních oblastech.

¹³⁶ WILLERTON, Julia. *Psychologie mezilidských vztahů*. Praha: Grada, 2012, s. 114.

¹³⁷ PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. 3. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 156.

Mezi ně se řadí otázka ochoty homogenizovat odlišnosti v kulturní a jazykové oblasti, dále schopnost být v adekvátní míře flexibilní, tolerantní, adaptibilní v záležitostech nepředpojatosti či nepodjatosti vzhledem ke kultuře partnera a nebýt tak zatížen svými kategorizujícími stereotypy. V tomto prostředí vyrůstají děti takzvané třetí kultury.

Pro tyto děti je typická schopnost nazírání panoramatickým náhledem na chod světa. Jsou zbaveni předsudků vůči jakékoli jinakosti v rámci subjektivní zátěže svého etnika, náboženského vyznání, determinace ve formě genderu či jiné kulturní odlišnosti. Zde sehrává velmi významnou úlohu kompetence observace, tedy nezávislého pozorování, třídění, uvědomování si vlastních rozdílů v oblasti svého jednání, prožívání a konání v porovnání s podobnými otázkami kultury svého protějšku. Další benefity v oblasti interkulturního vztahu lze spatřovat ve sféře možnosti jedince u dalších způsobů definování hodnot, jeho sebepoznávání, schopnosti revidovat vlastní předsudky a uvědomovat si priority svých hodnot ve vztahu k obecnému prospěchu celku.¹³⁸

Uvedené schopnosti sebereflexe a sebepojetí sebou přináší značné přínosy v oblasti kvality otevřenosti přijímat nově se vyskytující odlišnosti, schopnost učit se vzájemnému respektu a toleranci, posílit tímto způsobem partnerské pouto, eliminovat etnocentrické osobnostní trendy a v neposlední řadě osvojení si extenzi v oblasti lingvistických kompetencí. Vzájemné obohacování jedinců ve sféře folkloristiky a etnografie, tedy obeznámenosti s poznáváním mytologie, frazeologie, přísloví a mudrosloví svých kultur reprezentují rovněž neméně podstatné atributy interkulturního vztahu.¹³⁹

Mezi nezanedbatelné přínosy interkulturního vztahu lze zařadit i takové na první pohled zdánlivě profánní záležitosti, na kterých stojí spokojené partnerství. Jedná se o gastronomické zážitky a znalosti technologií přípravy tradičních jídel, které s sebou přináší soužití v každodenním životě s představitelem cizí kultury.

¹³⁸ PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. 3. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 69.

¹³⁹ WILLERTON, Julia. *Psychologie mezilidských vztahů*. Praha: Grada, 2012, s. 103.

Tyto zpravidla příjemné zkušenosti napomáhají k utužení vztahu a k funkční stabilizaci a koexistenci představitelů odlišných etnik a kultur s i ohledem na příznivé rodinné klima a všestrannou prosperitu jejich potomků.

9 ZÁVĚR

Cílem této diplomové práce z oblasti sociální andragogiky bylo popsat situaci v tematické oblasti postojů mužů a žen k partnerství a manželství v současné době. Autorka si zde kladla za úkol analyzovat prostřednictvím odborných zdrojů složitý vliv mechanismů, jež intervenují v současných vztazích obou genderů v jejich partnerském soužití. Rovněž byla podrobena rozboru i problematika vlivů, které intervenují při utváření osobnosti jedince. Právě ony formují výrazným způsobem kvalitu jeho role jako partnera. Dále je zde popsána působnost formativních vlivů, jako je například výchova jednotlivých genderů, role otce i počátky navazování raných vztahů v období adolescence a jejich specifika. Práce se rovněž zabývá fenoménem lásky a potřebou lásky ve výchově jedince, výchovnými styly v rodině a jejich atributy při tomto procesu, dále jejich projekcí do kvalitativních rozměrů celé společnosti. Je zde pojednán význam principu kontaktního rodičovství, jeho zásady při uplatňování optimálního rodičovství jakožto i nezastupitelná důležitost vytváření pozitivních emocí u dětí. K objasnění intervenujících mechanismů v období dětství je popsán rovněž Oidipův a Élektrín komplex, jeho kořenné příčiny a fáze s etapou zániku s jeho úspěšným či naopak neúspěšným završením.

Práce se následně zabývá problematikou vzniku a navazování dyadických vztahů, jeho fázemi a zákonitostmi jako jsou otázky vývoje pojetí mužské a ženské identity, vnímání sexuality u homosexuálně orientovaných adolescentů a mechanismy interpersonální přitažlivosti ve vztazích. Jsou tu rozebrány rovněž indikátory spokojenosti a nespokojenosti v partnerském vztahu, jeho vývojové fáze od zamilovanosti, fáze zralé lásky po udržení partnerského vztahu či rizikové faktory vztahu a jejich kauzální biochemické souvislosti.

V této diplomové práci autorka rovněž uvádí mechanismy intervenující v posunu genderových rolí současného euroatlantského světa, popisuje otázku genderlektu, typických odlišností ve výrazových prostředcích mužů a žen. Též se zabývá otázkou konvenčního uspořádání rodiny od postindustriální éry po současnost. Kvalifikační práce dále popisuje problematiku klimatu dnešní rodiny a rizikových typů rodin, pozicí současných mužů v současné rodině a jejími úskalími.

Jsou tu zkoumány souvislosti otázek nekonvenčního rodičovství, příčiny asymetrie dnešních vztahů, koncepční rámce rozchodů s možností revitalizace dysfunkčních partnerských vztahů. Dále se autorka zamýšlí nad predikovatelnými faktory funkčnosti vztahů z hlediska teorie citového attachmentu, nad měnícími se problémy dnešního světa v oblasti sblížení a seznamování mladé generace, nad otázkou zastírání skutečností a nad funkcí psychologie lži z hlediska vztahové zátěže. Rovněž je tu popsána problematika nevěry klasické a nevěry virtuální v prostředí kyberprostoru, blogosféry a mechanismy jejich vzniku i dopad na dimenzi kvalitativního prožívání dnešních jedinců v rovině vztahů.

V závěrečné kapitole této kvalifikační práce se autorka zabývá problematikou interkulturních vztahů a jejich specifických rysů z hlediska sociální andragogiky, otázkou mobility a mechanismů, jež interagují v navazování a přibývajících četnosti interkulturních vztahů.

V neposlední řadě jsou tu uvedeny samotné příčiny navazování těchto vztahů, osobností hledisko jedinců angažovaných v interkulturních vztazích a rovněž interkulturní rozdíly v dimenzích hodnotové orientace. Jsou tu také popsány bariéry a úskalí interkulturních vztahů v rozdílných oblastech vztahového soužití partnerů. Jsou zde nastíněna pozitiva a přínosy interkulturních partnerství z hlediska jejich představitelů i z aspektu dětí, které se v těchto vztazích narodily a jsou v nich vychovávány.

V této souvislosti se závěrem nabízí otázka, jakým směrem se posouvá kvalita partnerského a manželského soužití. Autorka se domnívá, že alfou a omegou jakékoli mezilidské interakce zůstává především nadčasová nezbytnost upřímné a slušné komunikace bez ohledu na společenský řád, vyznání či století, ve kterém žijeme a naše ochota činit kompromisy. Budou-li tyto hodnoty dětem citlivě vštěpovány v rodině i ve vzdělávacích institucích, lidstvo má velkou naději obstát ve složitých problémech, jež budoucí doba přinese. To nám současně skýtá šanci posunout se ve vývoji humanity opět o stupeň dále.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

ERIKSON, Erik H. *Životní cyklus rozšířený a dokončený: devět věků člověka*. Přeložil Jiří ŠIMEK. Praha: Portál, c2015. ISBN 978-80-262-0786-3.

FARKOVÁ, Marie. *Vybrané kapitoly z psychologie*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2017. ISBN 978-80-7452-130-0.

HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2002. ISBN 978-80-262-0042-0.

HAYES, Nicky. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 1998. Studium (Portál). ISBN 80-7178-198-3.

JANDOUREK, Jan. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3679-2.

JANOŠOVÁ, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2284-9.

JUNG, Carl Gustav. *Aspekty mužství*. Přeložil Petr BABKA, přeložil Karel PLOCEK, přeložil Petr PATOČKA, přeložil Alena BERNÁŠKOVÁ, přeložil Ludvík BĚŤÁK, přeložil Eva BOSÁKOVÁ, přeložil Jan ČERNÝ, přeložil Kristina ČERNÁ, přeložil Rudolf STARÝ, přeložil Jindřich VESELÝ, přeložil Ondřej FAJEJTA. Praha: Portál, 2017. Klasici. ISBN 978-80-262-1187-7.

JUNG, Carl Gustav. *Člověk a duše*. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0543-9.

KOUCKÁ, Pavla. *Jiřina Prekopová, Jaroslav Šturma - výchova láskou: rozhovor*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0077-2.

MACEK, Petr. *Adolescence*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 1996. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-085-5.

MATĚJKOVÁ, Erika. *Řešíme partnerské problémy*. Praha: Grada, 2009. Psychologie pro každého. ISBN 978-80-247-2338-9.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-901424-7-8.

MYNAŘÍKOVÁ, Lenka. *Psychologie lži*. Praha: Grada, 2015. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5472-7.

- NAKONEČNÝ, Milan. *Základy psychologie*. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0689-3.
- NOSKOVÁ, Věra. *Chraňme muže*. 2. vyd. Praha: VN, 2012. ISBN 978-80-87373-19-4.
- PLZÁK, Miroslav. *Gordické uzly rovnoprávného párového dorozumívání*. Praha: Exit, 1994. ISBN 80-85876-00-0.
- PLZÁK, Miroslav a Radim UZEL. *Zákony ženské přitažlivosti: intimní rozhovory o manželství a sexu*. Praha: Eminent, 1995. ISBN 80-85876-12-4.
- PONĚŠICKÝ, Jan. *Fenomén ženství a mužství: psychologie ženy a muže, rozdíly a vztahy*. Vyd. 2. Praha: Triton, 2004. ISBN 80-7254-374-1.
- PREKOP, Jirina. *Jen v lásce přežijeme*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0589-0.
- PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. 3. vyd. Praha: Portál, 2010. Psychologie (Portál). ISBN 978-80-7367-709-1.
- PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.
- PŘÍHODA, Václav. *Ontogeneze lidské psychiky*. Praha: SPN, 1967. Učebnice vysokých škol (SPN).
- RENZETTI, Claire M. a Daniel J. CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0525-2.
- ŘEHULKA, Evžen. *Úvod do studia psychologie pro posluchače speciální pedagogiky*. 2. vyd. Brno: Paido, 1997. ISBN 80-85931-46-X.
- SCHMIDBAUER, Wolfgang. *Psychologie: Lexikon základních pojmů*. Praha: Naše vojsko, 1994. ISBN 80-206-0459-6.
- SEARS, William a Martha SEARS. *Kontaktní rodičovství: rozumná cesta k pochopení a výchově dětí*. Praha: Argo, 2012. ISBN 978-80-257-0597-1.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-803-4.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.
- VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1428-8.

WILLERTON, Julia. *Psychologie mezilidských vztahů*. Praha: Grada, 2012. Z pohledu psychologie. ISBN 978-80-247-3924-3.

ZIMBARDO, Philip G. a Nikita D. COULOMBE. *Odpojený muž: jak technologie připravuje muže o mužství a co s tím*. Přeložil Libuše ČÍŽKOVÁ, přeložil Kateřina KLABANOVÁ. Praha: GradaPublishing, 2017. ISBN 978-80-247-5797-1.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

SCOVEL, Thomas. *Psycholinguistics*. New York: Oxford University Press, 1998. ISBN 978-0-19-437213-8.

SOUTHWOOD, Katherine. *Ethnicity and themixedmarriagecrisis in Ezra 9-10: ananthropologicalapproach*. New York: Oxford University Press, 2012. ISBN 978-0191613364.

Seznam použitých internetových zdrojů

MANSON, Mark a Jan CHVOJKA. Teorie citové vazby. *Psychologie.cz* [online]. [cit. 2018-12-27]. Dostupné z: <https://psychologie.cz/teorie-citove-vazby/>

https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=45070&fbclid=IwAR0vwD5j8zH8WPkfvzGSwX_O00vG-0uj5fJVqL2Yap9M31EzhwIS4gxRW64. [online]. [cit. 2018-12-28].

Láska, prostupující všechny vrstvy lidské přirozenosti. *Katolická teologická fakulta* [online]. [cit. 2018-10-22]. Dostupné z: http://ktf.cuni.cz/~skoblik/komentare/eros_agape.htm#top

NÁDENÍČKOVÁ, Šárka. Nový fenomén: Mingle vztahy. *Království žen* [online]. [cit. 2018-12-27]. Dostupné z: <http://kralovstvizen.cz/novy-fenomen-mingle-vztahy/?fbclid=IwAR213rgmVqj-Dpw4N98MksOWyfz4b2G9mzBGkLfclZRXu96TIq0PQwj6uU>

PÖTHE, Petr. Jak vypadá "správná" výchova?. *Psychologie DNES* [online]. 2014(06) [cit. 2018-10-22]. Dostupné z: https://nakladatelstvi.portal.cz/casopisy/psychologie-dnes/86984/jak-vypada-_spravna_-vychova-

PRESSLEROVÁ, Pavla. Co je rodinná terapie a rodinné poradenství. *Šance dětem* [online]. [cit. 2018-12-27]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/problemy-v-rodine/rodinna-terapie/co-je-rodinna-terapie-a-rodinne-poradenstvi.shtml>

SEDLÁČKOVÁ, Anna. Specifika dětí z homoparentálních rodin. *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu* [online]. [cit. 2018-12-02]. Dostupné z: <http://old.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2009110501>

Radim Uzel: Homoparentalita. *Parlamentní listy* [online]. [cit. 2018-12-02]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/nazory-a-petice/Radim-Uzel-Homoparentalita-472553>

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Bc. Hana Ryglová

Obor: Andragogika

Forma studia: kombinované

Název práce: Postoje mužů a žen k partnerství a k rodině

Rok: 2019

Počet stran textu bez příloh: 78

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 32

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 2

Počet internetových zdrojů: 8

Vedoucí práce: PhDr. Milan Demjanenko, PhD.